

นางคำปิ่น อุทัยเลี้ยง

ภาพประกอบที่ 14 นางคำปิ่น อุทัยเลี้ยง

นางคำปิ่น อุทัยเลี้ยง เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2494 ที่บ้านจี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม บิดาชื่อนายหลง รัตนพล มารดาชื่อนางไข รัตนพล มีพี่น้องด้วยกัน 11 คน คือ

- นางทองใบ รัตนพล
- นายบง รัตนพล
- นายบัว รัตนพล
- นางบุญตา คำวิเศษ
- นางอ่อนสา รัตนพล
- นางสาวทองคำ รัตนพล (เสียชีวิตแล้ว)
- นายสมยศ รัตนพล (เสียชีวิตแล้ว)
- นายทองเรศ รัตนพล
- นางหัน รัตนพล (เสียชีวิตแล้ว)
- นางคำปิ่น อุทัยเลี้ยง

นางคำปิ่น อุทัยเลียง ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 13 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดมหาสารคาม ประกอบอาชีพทำนา และประกอบอาชีพหมอลำกลอนเป็นอาชีพเสริม

ประวัติการศึกษา

- สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดบ้านชี ปี พ.ศ. 2505

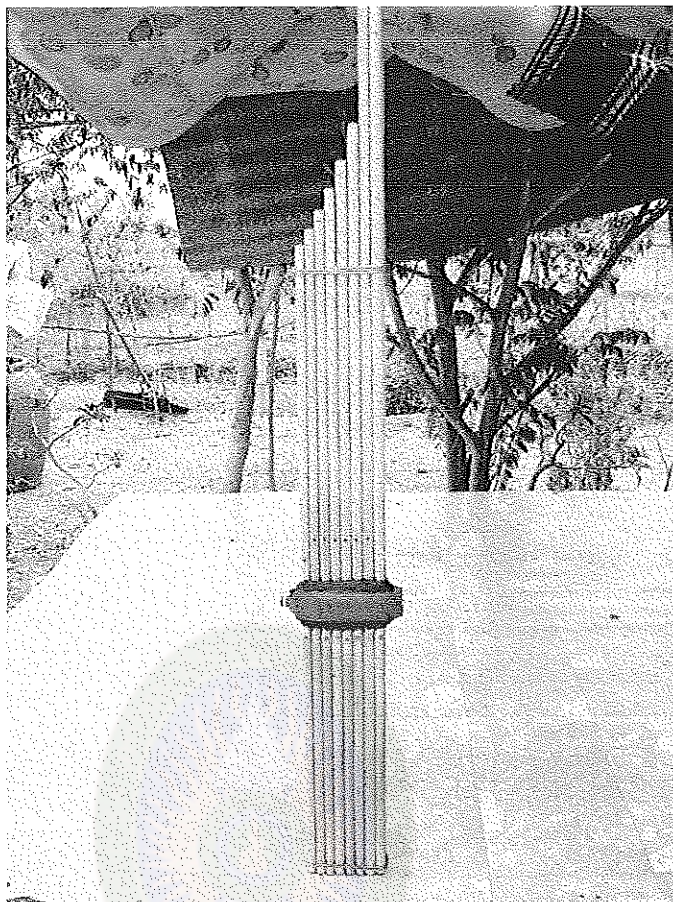
นางคำปิ่น อุทัยเลียง เป็นหมอลำกลอนมาตั้งแต่สมัยอดีต โดยมีพ่อเคน พันธุ์พักดี ซึ่งเป็นน้องของแม่ เป็นผู้ฝึกสอนให้ตั้งแต่นางคำปิ่นอายุได้ 13 ปี เริ่มเรียนจากกลอนลำไห้วครู โดยที่ครูจะให้ท่องจำกลอนลำไห้วครูให้ได้ก่อน โดยครูจะเขียนใส่กระดาษไว้ให้ท่องจำ หลังจากท่องจำได้แล้วครูก็จะสอนจังหวะและทำนองให้ นางคำปิ่นใช้เวลาฝึกประมาณ 2 ปี ก็สามารถรับงานแสดงได้ งานแรกที่ได้รับคือการว่าจ้างคืองานบุญแจกข้าว (ทำบุญอุทิศส่วนกุศล) ที่บ้านหนองอุ่ม ในตอนนั้นได้รับค่าจ้าง 200 บาท โดยจะแบ่งให้หมอลำ 50 บาท ในปัจจุบันค่าจ้างก็ตกประมาณ 3,000 บาทพออายุ 19 ปีก็แต่งงานกับนายสมาน อุทัยเลียง มีบุตรด้วยกัน 3 คน

นางคำปิ่น ได้สืบทอดหมอลำกลอนมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีวงดนตรีที่ยังคงเอกลักษณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันมีสมาชิกในวงมีทั้งหมด 6 คน ได้แก่

- นางคำปิ่น อุทัยเลียง (หมอลำ)
- นายสมาน อุทัยเลียง (หมอลำ)
- นายสมิท เวียงนนท์ (พิณ)
- นายทองพูน (กลอง)
- นายทองคำ ไทธรรม (ฉิ่ง)
- นางสมบุญ เวียงนนท์ (ร้องเพลง)

1.3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

แคน เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานที่การเล่นกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีการเล่นกันอยู่ นายสมาน อุทัยเลียง จะใช้แคนแปดในการแสดง ซึ่งเป็นแคนที่ประกอบไปด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำ สอดผ่านเด้าแคนแล้วผูกเป็นแพข้างละ 8 ลำ เป็นแคนที่มีระดับเสียง 7 เสียง ครอบคลุมระบบบันไดเสียง Diatonic Scale ของสากล คือมีเสียง Do Re Mi Fa Sol La Si และได้พัฒนาเสียงต่อท้ายอีกด้านละหนึ่งเสียงเรียกว่า “เสียงเสพ” สำหรับเสียงเสพนั้นเป็นเสียงที่ช่วยในการประสานเสียงให้มีความไพเราะยิ่งขึ้น

ภาพประกอบที่ 15 แคน ของนายสมาน อุทัยเลี้ยง

พิณ พินเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีกชนิดหนึ่งที่มีการสืบทอดการบรรเลงมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ซุง ซึ่ง หมายถึงปี ดค โด่ง ทมาก ตับเต็ง สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 135) ได้กล่าวไว้ว่า ซุงหรือพิณของคนไทยภาคอีสานนั้น น่าจะวิวัฒนาการมาจากสะนู (ชะนู) ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีสายซึ่งเป็นรูปชะนู ใช้ดีดเล่นหรือผูกหัวว่าวขึ้นไปบนท้องฟ้าให้ลมพัดแล้วเกิดเสียง ส่วนที่เป็นเด้าเสียงน่าจะมาจาก 2 ทางคือ กระจบอกไม้ไผ่ เพราะยังมีพิณกระจบอกไม้ไผ่ให้เห็นและให้เด็กเล่นอยู่ในสังคมไทยภาคอีสาน และอีกทางหนึ่งมาจากสายเครื่องหูกนางซึ่งขุดหลุมลงไปในดินเป็นเด้าขยายเสียงและสายเครื่องหูกนางเป็นสายพิณพาดปากหลุม นั้น มัดหัวมัดท้ายของสายเข้ากับหลัก 2 หลัก เวลาเล่นใช้ดีดหรือดีดสายคล้ายกับกลอง

พิณที่ใช้ในคณะหมอลำพ่อสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง เป็นพิณโปร่งที่ทำจากไม้ขนุน เพราะมีน้ำหนักเบาและให้เสียงทุ้มดังกังวานไพเราะกว่าไม้ชนิดอื่น ขึ้นสาย 3 สาย โดยการตั้งสายจะขึ้นกับลายแคน (ทำนองเพลง) ที่เป่าว่าจะบรรเลงในลายใด

ภาพประกอบที่ 16 พิณ ที่ใช้ในคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเสียง

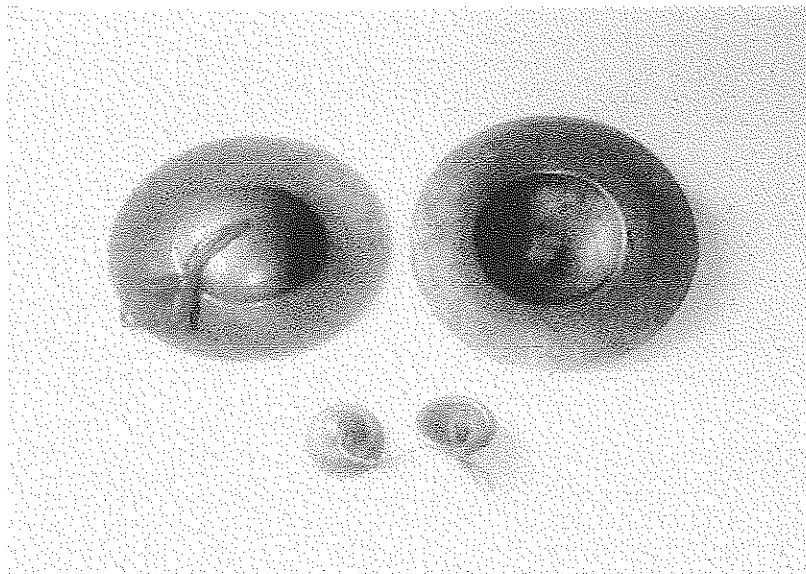
กลอง เป็นกลองหน้าเดียวทำจากไม้มากเลื่อม (สมอบก) หน้ากลองกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 100 – 120 เซนติเมตร ลักษณะจะเป็นกลองทรงกลมตรงส่วนกลาง จะคอคกิวเพื่อสะดวกในการสะพาย ส่วนค้ำท้ายจะเป็นรูกลวงลักษณะเหมือนปากแตรซึ่งจะทำให้ ขยายเสียงของกลองให้มีความดังมากยิ่งขึ้น หนังที่ใช้จึงหน้ากลองจะใช้หนังวัว และใช้เชือกหนังวัว ดึงให้หน้ากลองตึงมากยิ่งขึ้น ก่อนที่จะนำกลองออกใช้งานผู้ทำหน้าที่ตีกลองจะนำกลองออกมาข้างหน้า กลองให้ตึงทุกครั้งและนำข้าวเหนียวนึ่งสุกแล้วมาขยำให้เหนียวและใช้ติดหน้ากลองเพื่อให้ได้เสียงที่นำ ฟังยิ่งขึ้น

ภาพประกอบที่ 17 กลอง ที่ใช้ในคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลี้ยง

ฉาบ หรือ แส่ง เป็นโลหะแผ่นบาง ลักษณะเป็นวงกลมตีกระทบกัน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ และมีขายตามร้านขายเครื่องดนตรีทั่วไป ฉาบโดยทั่วไปมีอยู่ 3 ขนาด คือ ฉาบเล็ก ฉาบกลาง และฉาบใหญ่ ฉาบที่ใช้ในคณะหมอลำพ่อสมาน - แม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง เป็นฉาบขนาดกลาง มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร ใช้ตีประกอบจังหวะประสานกับกลองรำมะนาเพื่อเพิ่มสีสันการบรรเลงให้มีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ฉิ่ง เป็นโลหะหนา ลักษณะเป็นวงกลมตีกระทบกัน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ และมีขายตามร้านขายเครื่องดนตรีทั่วไป ฉิ่งที่ใช้ในคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลี้ยง มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 เซนติเมตร ใช้ตีประกอบจังหวะประสานกับกลองเพื่อเพิ่มสีสันการบรรเลงให้มีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบที่ 18 ฉาบและถั่ง ที่ใช้ในคณะหมอสำนายสมาน อุทัยเลี้ยง

1.3.2 รูปแบบการแสดง

คณะหมอลำพ่อสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง มีรูปแบบการแสดงโดยการแสดงเริ่มต้น จะเริ่มจากการรำกลอนพื้นบ้านประเภทต่างๆ การลำเพลิน การลำต๋องยาว และการลำเค็ยลำลา โดยมี ตัวอย่างกลอนลำของแม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง ดังนี้

ลำกลอน

โอ โอ โอละนอ ฟ้าเฮ้ยฟ้าย้องไล่ เสียคายเค ตั้งแต่เข้าขังหนุ่ม ที่มีลูกนั่งเพี้ย ที่มี เมียนั่งฮ้อง เสียคายเคใหญ่บ่ทัน เอ้ยลำเลิงหน่อนาง...

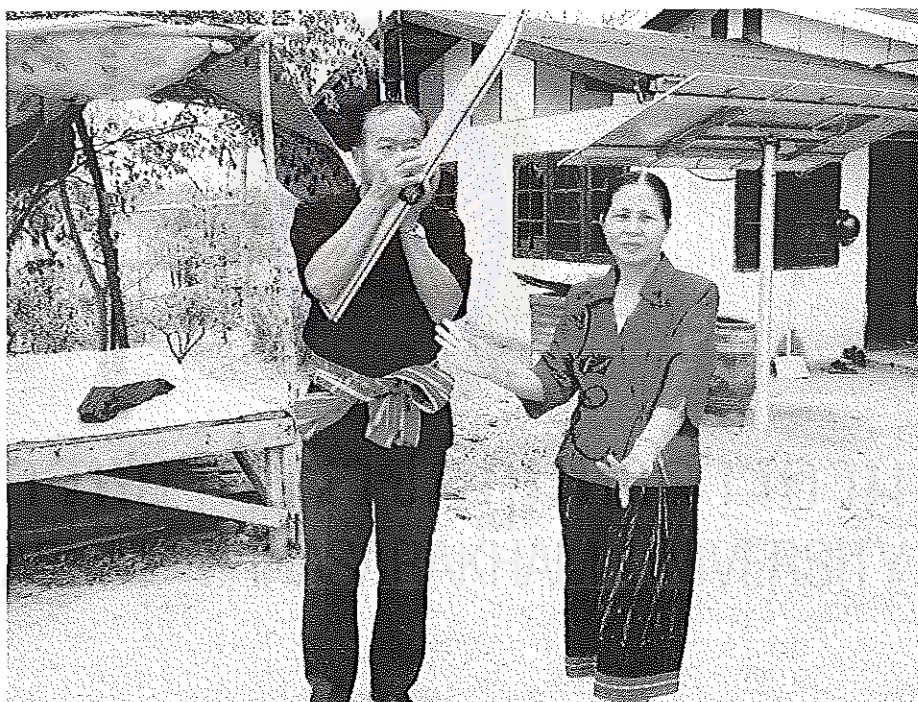
ลำต๋องยาว

เดือนธันวาคมปีใหม่เริ่มหัวลมปั่นฤดูหนาว	พวกผู้สาวผีสบแดงหม่นแองอย่ามีชู้
ปลงฮูปฮ่อนไซ้ไปหลงไหลซ้อมนอน	ปลากระคี่น้ำบื้อนบื้อนหน้าเลขหนั้น
ฟ้าได้หนอฟ้ามันฟ้างลงผ่าง้วสามหมอ	วันเวลาบ่เคยรอเปลี่ยนไปบ่หยุดขั้ง
เสียงเซียงคำกัญหอนท้าวเดือนสามบุญข่าวจี	ฮอดเดือนสี่บุญพะเวดเฉนน้อย
เทศจันที่นั่นเข้าเทียวคง ดอกกะยอมอยู่กิ่งบานแบ่งหอมหวาน	เดือนห้าไฟรำครวญลัก
สวนป่าเขาเผาไฟ รัฐบาลเคินเดือนไว้อ่าเผาไฟจุดป่า	มันสิมีปัญหาน้ำบ่มาสนบ่ฮ้อยก้อย
เข้าฮ้อยกัน เดือนหกฟ้าย้องจันฟ้าย้องลั่นทางใจหนู	ถึงฤดูทำนาก็เปลี่ยนมาวนเวียน

ดอกกะเจียวกำลังขึ้นพุ่มไบบานแดง ทนความทุกข์ในหน้าแล้งบ่หยุดแห่งพาลงห้วย ห่วง
หลายเด นั้นดอกหนาคณฟังหนา ละหนาคณฟังนี้นา คิฉั้นขอลาไปแล้ว คิฉั้นขอลาเคื่อไปแล้ว
เคื่อไปแล้ว...

ลำเค็ยลา

โอ้ลาลาลาที ขอให้โชคคิเถิดนะแฟนจ๋า เสียงจากลูกทุ่งบ้านนา โชคดีเถิดหนานัน
ขอขอบคุณ โชคดีเถิดหนานันขอขอบคุณ สมควรแล้วหนานันขอลาจากจร จากไปด้วยใจอาวรณ์ ยัง
อยู่ในห้องทั่วกัน ให้โชคลากสุขสันต์ ชั่วนิรันดนานปี ให้เจ้าภาพสุจี สุขสวัสดิ์สินะคุณผู้ฟัง กะจั่งว่าลา
เคื่อท่านอาจารย์ละแม่น้อยใหญ่ จากกะจากแต่กายส่วนหัวใจนางฟังผูกไว้ นำเจ้าทุกทุกคน นั้นละ
หนานาแฟนฟังนี้นา คิฉั้นขอลาไปแล้ว พอสมพอควรหนอไปแล้ว หนอไปแล้ว

ภาพประกอบที่ 18 การแต่งกายของพ่อสมาน และแม่คำปิ่น อุทัยเลียง

ภาพประกอบที่ 19 การแสดงของพ่อสมาน และแม่คำปิ่น อุทัยเลียง

1.3.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนคณะนายสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง จะมียานแสดงในเทศกาลต่างๆแล้วแต่ผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญผะเหวด งานบวช เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะมีงานที่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆด้วย

1.3.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีการไหว้ครู จากการศึกษาหมอลำกลอนคณะพ่อสมาน และแม่คำปิ่น อุทัยเลียง พบว่าจะมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครูเพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรค และหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็เชื่อว่ามักจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีความรู้สึกว่าการบรรเลงไม่เข้ากันบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น คณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลียง มีการไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง ซึ่งในการไหว้ครูนี้หัวหน้าคณะหรือผู้ที่กล่าวบทสวดได้จะเป็นผู้ทำพิธี โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ได้แก่

- ชั้น 5
- เทียน 2 คู่
- ผ้าขาว 1 วา
- เหล้าขาว 1 ขวด

- แป้ง 1 กระป๋อง
- แว่น (กระจก) 1 อัน
- หวี 1 อัน
- น้ำมันใส่ผสม 1 ขวด
- ไข่ไก่คึบ 1 ฟอง
- เงินเหรียญ 24 บาท

การกล่าวไหว้ครูจะกล่าว นะโมฯ 3 จบ และกล่าวคำอาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆให้ลดบันดาล
ให้ประสบความสำเร็จในการแสดง ดังนี้

นะโมคัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธคัสสะ (3 รอบ)

อะระหังสัมมา สัมพุทธโฆณะคะวา พุทธังณะคะวันตังอะภิวาเทมิ
ตะวะคะโต ณะคะวะตาสัมโม ชัมมังนะมะสามี
สุปะติปัญญาโน ณะคะวะโตสาวะคะสังโฆ สังคังนะมะมิ

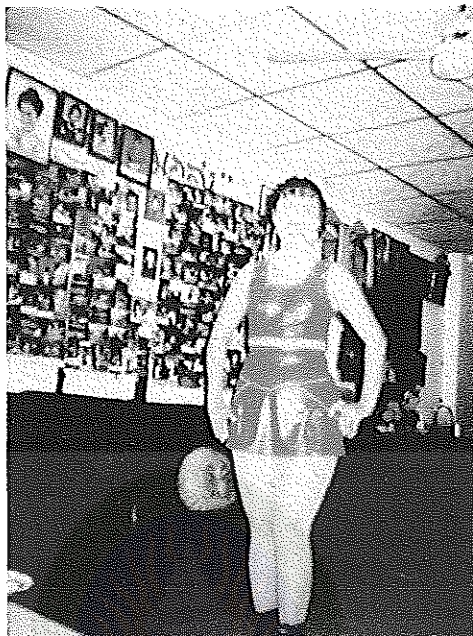
ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย เจ้าที่เจ้าทางและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลายทำ
การแสดงได้ราบล่ง ประสบสำเร็จ ความสุขความเจริญ...

เสร็จจากพิธีไหว้ครูก็เริ่มการแสดงตามลำดับขั้นต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

1.4 นางดวงจันทร์ ฝนแสนห่า(นาสุรวงศ์)

นางดวงจันทร์ นาสุรวงศ์

ภาพประกอบที่ 20 นางดวงจันทร์ ฝนแสนห่า (นาสุรวงศ์)

นางดวงจันทร์ นาสุรวงศ์ เกิดเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2505 ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 13 ตำบลเขาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นบุตรของนายวิม นาสุรวงศ์ และนางปาว นาสุรวงศ์ มีพี่น้องรวมทั้งสิ้น 8 คน คือ

1. นายทองสุข นาสุรวงศ์ (เสียชีวิตแล้ว)
2. นายจันทร์ นาสุรวงศ์
3. นางคำพัน นาสุรวงศ์
4. นางคู่ นาสุรวงศ์
5. นางจันทร์เพ็ญ นาสุรวงศ์
6. นางดวงจันทร์ นาสุรวงศ์
7. นายวัลลภ นาสุรวงศ์
8. นายสมยศ นาสุรวงศ์

นางดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ มีสามีชื่อนายวิรัตน์น้อย ประทุมมั่ง (เป็นหมอลำชาวอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีภรรยา วิรัตน์น้อย ม้าแข่ง) มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือวีระวัฒน์ ประทุมมั่ง และ สมบัติ ประทุมมั่ง

ดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ เข้าเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านชีศรีสง่า ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม หลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดวงจันทร์ไม่มีโอกาสที่จะเรียนต่อ เพราะพ่อ และแม่ไม่มีเงินที่จะส่งเสีย อาจารย์คงสิน แสงกัญญา อาจารย์โรงเรียนที่ ดวงจันทร์เรียนอยู่ จึงพูดให้กำลังใจว่า“ดวงจันทร์ถ้าพ่อแม่ไม่ให้เรียนต่อ เธอต้องเรียนหมอลำ เพราะเธอ เป็นคนมีพรสวรรค์ด้านนี้” ดวงจันทร์จึงไปเรียนหมอลำทั้งที่อยากจะเรียนหนังสือมากกว่า

จุดหักเหที่ทำให้เขาตั้งใจเรียนหมอลำเพราะคำพูดของชายคนรัก ที่กล่าวไว้ว่า “ฉันจะรอเธอคนเดียวตราบไคที่ฉันยังไม่ได้ทำงานดีๆ ฉันจะไม่แต่งงาน เธอก็ต้องตั้งใจเรียนหมอลำให้มีชื่อเสียงเหมือนพี่สาวเธอนะ” จากคำพูดของชายคนรักจึงทำให้ดวงจันทร์มุ่งมั่นที่จะเรียนหมอลำอย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่ไม่ชอบ เมื่ออายุสิบหกปีที่สาวของดวงจันทร์ คือ นางคำพัน จะพาดวงจันทร์ไปด้วยเมื่อมีการว่าจ้างหมอลำแต่ยังไม่ได้ขึ้นทำการแสดง เพราะพี่สาวอยากให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์เสียก่อน ต่อมา ดวงจันทร์ก็ได้ขึ้นทำการแสดงเพื่อเปิดตัว แต่ยังไม่ได้แสดงตลอดคืน

พ.ศ.2528 ดวงจันทร์ก็ได้รับงานแสดงหมอลำอย่างเต็มตัวจนถึง พ.ศ. 2533 ดวงจันทร์ได้รับการว่าจ้างให้ไปเล่นงานต่างๆ อย่างไม่ขาดสาย และทำให้ดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ มีชื่อเสียงโด่งดัง และนอกจากงานแสดงแล้วดวงจันทร์ยังใช้เวลาว่างเป็นครูสอนหมอลำอีกด้วย

1.4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

แคน หมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ จะลำโดยใช้แคนแปดประกอบการลำ ซึ่งเป็นแคนที่ประกอบไปด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำ สอดผ่านเด้าแคนแล้วผูกเป็นแพข้างละ 8 ลำ เป็นแคนที่มีระดับเสียง 7 เสียง ครบตามระบบบันไดเสียง Diatonic Scale ของสากล คือมีเสียง Do Re Mi Fa Sol La Si และได้พัฒนาเสียงต่อท้ายอีกด้านละหนึ่งเสียงเรียกว่า “เสียงเสพ” สำหรับเสียงเสพนั้นเป็นเสียงที่ช่วยในการประสานเสียงให้มีความไพเราะยิ่งขึ้น ส่วนเวทีจะใช้ขนาดประมาณ สูง 150 – 180 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 6 เมตร บางครั้งเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างอาจจะใช้ถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร ตั้งกับพื้นและได้ไม้กระดานพาด หรือบางงานอาจจะใช้เตียงหรือแคร่ทำเป็นเวทีก็ได้

ภาพประกอบที่ 21 เตียง หรือแคร่ที่ใช้เป็นเวทีหมอลำในอดีต

ภาพประกอบที่ 22 การแต่งกายของหมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงค์

1.4.2 รูปแบบการแสดง

หมอลำดวงจันทร์ ฝนแสนห่า (นาสุริวงค์) และวิรัช ม้าแข่ง (ประทุมมั่ง) ในอดีตจะลำกลอนคือลำคู่กับหมอแคน โดยเริ่มต้นจะโอ้หรือเกริ่นไหว้ครู โดยจะลำกับแคน ต่อมาจะเป็นกลอนประกาศศรัทธาจะใช้ลายสุดสะเนน ต่อมาลำยาวสลับกับสุดสะเนน ลำล่อง ลำเตี้ย และลำลา

โอ้กลอนไหว้ครู (เกริ่น)

โอ้ละหนอ ละสาธุ สาธุ พุทธรัตนัง ธัมมรัตนัง สังฆรัตนัง คุณเอ๋ยคุณ คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ จังวะคุณเอ๋ยคุณ คุณศีลคุณทาน จงมาปกมาบานจงมากันมาเหลื่อมจะน้อยไว้ โอ้ละหนอ พระคุณเอ๋ย...

ลำไหว้ครู (ลายสุดสะเนน)

สาธุเคื้อ ข้าพวันทาน้อม อินทร์ พรหมณ์ ยมเย่ง ให้ลงมานั่งถึงคลึงลำนั่งแล แม่่นเดื่อพ่อ แม่สิใจท้อหรือแก้แปดคันธรรมบท ขอให้ไวคือรถเล่นข้มปานลือแม่่นชิงหรือช่ออย่าคา คอลงง่าบ บรรยายลูกคู่ให้เสียงจั่นย่นยั้ง เสียงลึ่มบ่เสียงให้หนักไอน์ ไต้้นเสมอด้งกุษา ฟังจังหะท่ามะนองกลองมันปานแก้ว อย่ามีแนวมาข้องชีลำล่องไหลเสียง...

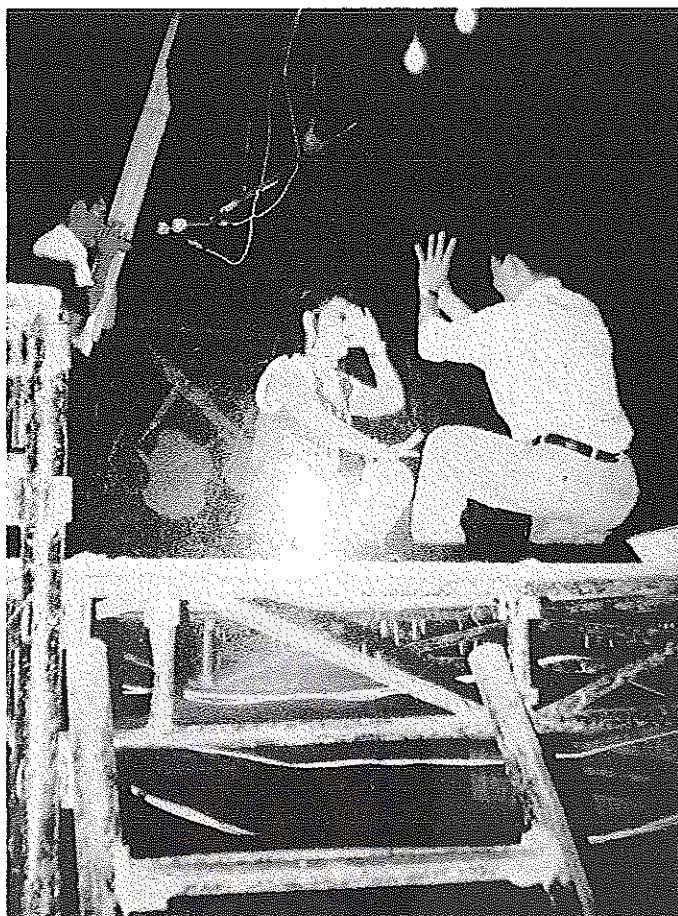
ลำประกาศศรัทธา

มือนี้ได้มือแม่่นยามดี ที่ราศีสมควรแม่่นยามพอแล้ว มือได้วางใจตามมารับงานคุณพ่อ มือนี้หนอแม่่นมือดีแล้วส่วนบุญ ที่อยู่หุ่นดวงคนางอยู่ที่ฟ้าฟางเดินมา...

ลำยาว

พอละแต่เว้าซำนั้น ซาก่อนนอนซา พอแต่เว้าซำนั้น เด็กก่อกะเจลบ มากะชีเดินคด เลยวางเตาฮาก้อน มาเดินคดเขาเข้าอันดินต่ง...

หมอลำดวงจันทร์ ฝนแสนห่า (นาสุริวงค์) และวิรัช ม้าแข่ง (ประทุมมั่ง) เริ่มมาลำซึ่งหรือการลำประกอบกับวงดนตรีสากลเมื่อปีพุทธศักราช 2533 แต่ลำดับการแสดงก็ยังเหมือนเดิมจะแตกต่างกันไปบ้างก็ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพที่จ้างไปทำการแสดง ในปีพุทธศักราช 2547 หมอลำดวงจันทร์ได้กลับมาใช้รูปแบบการแสดงเดิมก็คือ เวลาการลำก็จะลำกับแคน แต่เวลาร้องเพลงก็จะร้องกับวงดนตรีสากล

ภาพประกอบที่ 23 หมอลำควงจันทร์ นาสุริวงค์ ลำโดยมีแคนประกอบ

1.4.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนคณะนางควงจันทร์ นาสุริวงค์ จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญแหวด งานบวช เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะมีงานที่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆด้วย ราคาค่าจ้างในสมัยก่อนจะอยู่ที่ประมาณ 3,000 - 7,000 บาท ปัจจุบัน จะอยู่ที่ประมาณ 15,000 บาท เป็นต้นไป

1.4.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

หมอลำควงจันทร์ นาสุริวงค์ มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรมโดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ จะช่วยคลบบัลดาลให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบ

ความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดงด้วย โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ซึ่งเรียกว่าเหล้าก้องแพรวา ได้แก่

- ชั้น 5 ชั้น 8
- เทียน 2 คู่
- ผ้าขาว 1 วา
- ผ้าสี 1 ผืน
- เหล้าขาว 1 ขวด
- แป้ง 1 กระจ่าง
- แว่น (กระจ่าง) 1 อัน
- หวี 1 อัน
- น้ำมันใส่ผม 1 ขวด
- ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง
- เงินเหรียญ 12 บาท

คำกล่าวไหว้ครูของหมอลำดวงจันทร์ นาสूरังค์ นั้นเป็นคำกล่าวที่สืบทอดต่อกันมาเฉพาะคนที่ได้รับการไหว้ครูหมอลำเท่านั้นและไม่สามารถบอกกับบุคคลทั่วไปได้

1.5 นางสมบัติ ทองเจริญ และ นางสุภาพร ทองเจริญ

ภาพประกอบที่ 24 หมอลำสมบัติ ทองเจริญ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ

สมบัติ ทองเจริญ และสุภาพร ทองเจริญ บิดาชื่อนายกันหา ทองเจริญ มารดาชื่อนางเกียง ทองเจริญ มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน ได้แก่

- นายเสรี ทองเจริญ
- นายสมจิตร ทองเจริญ
- นางสมบัติ ทองเจริญ
- นายชัยยุทธ ทองเจริญ
- นางรัตนา ทองเจริญ
- นายล้อมชัย ทองเจริญ
- นางสุภาพร ทองเจริญ
- นายทรงเกียรติ ทองเจริญ
- นางทัศนีย์ ทองเจริญ

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียน บ้านชี และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ครอบครัวของนางสมบัติ และนางสุภาพร ทองเจริญ เป็นครอบครัวหมอลำ โดยบิดาคือนายกันหา ทองเจริญ เป็นหมอแคน และมารดาชื่อนางเกียง ทองเจริญ เป็นหมอลำ ทั้งสองท่านจึงปลูกฝังให้ลูกๆ ทุกคนฝึกการร้อง การลำ แต่คนที่ฝึกการร้องการลำจนสามารถยึดเป็นอาชีพได้มีเพียงสองท่านคือ นางสมบัติ และนางสุภาพร ทองเจริญ

นางสมบัติ และนางสุภาพร ทองเจริญ เริ่มเรียนการลำเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2520 โดยบิดามารดาเป็นผู้ฝึกสอนให้ เริ่มแรกจะท่องกลอนลำซึ่งบิดา มารดาจะจดไว้ในสมุด กลอนลำนี้บิดา มารดาจะแต่งขึ้นมาเองหรือไปให้คนที่มีความรู้แต่งให้โดยจ่ายค่าจ้างหรือบางคนอาจจะแต่งให้ฟรีไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง กลอนลำที่ท่องเป็นบทแรกก็คือกลอนไหว้ครู นอกจากนั้นก็จะเป็นบทกลอนลำประเภทต่างๆ เช่น กลอนประกาศศรัทธา กลอนถามข่าว กลอนเรื่องนิทานต่างๆ เป็นต้น ซึ่งหมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ต้องจำกลอนลำให้ได้ 70 - 100 บทกลอน จึงจะสามารถออกแสดงได้ เมื่อท่องจำได้ขึ้นใจแล้วตอนกลางคืนก็จะมาซ้อมลำกับแคนซึ่งเป็นการซ้อมลำให้เข้ากับจังหวะ และระดับเสียงของแคน นอกจากจะซ้อมลำกับแคนแล้วก็ยังต้องซ้อมฟ้อนรำด้วย หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ต้องซ้อมลำกับแคนในตอนกลางคืนจนกว่าจะสามารถลำได้ถึงสว่างจึงเริ่มรับงานแสดง โดยหมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ เริ่มรับงานแสดงครั้งแรกเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2523 โดยเป็นการลำกลอนกับแคนดวงเดียว

1.5.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงของหมอลำสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ ในสมัยก่อนนั้นมีเพียงแคน และเวทีที่ทางเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างเตรียมไว้ให้เท่านั้น แคน หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ จะลำโดยใช้แคนแปดประกอบการลำ ซึ่งเป็นแคนที่ประกอบไปด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำ สอดผ่านเต้าแคนแล้วผูกเป็นแพข้างละ 8 ลำ เป็นแคนที่มีระดับเสียง 7 เสียง ครอบคลุมระบบบันไดเสียง Diatonic Scale ของสากล คือมีเสียง Do Re Mi Fa Sol La Si และได้พัฒนาเสียงค่อทำยอีกด้านละหนึ่งเสียงเรียกว่า “เสียงเสพ” สำหรับเสียงเสพนั้นเป็นเสียงที่ช่วยในการประสานเสียงให้มีความไพเราะยิ่งขึ้น ส่วนเวทีจะใช้ขนาดประมาณ สูง 150 – 180 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 6 เมตร บางครั้งเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างอาจจะใช้ถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร ตั้งกับพื้นและได้ไม้กระดานพาด หรือบางงานอาจจะใช้เตียงหรือแคร่ทำเป็นเวทีก็ได้

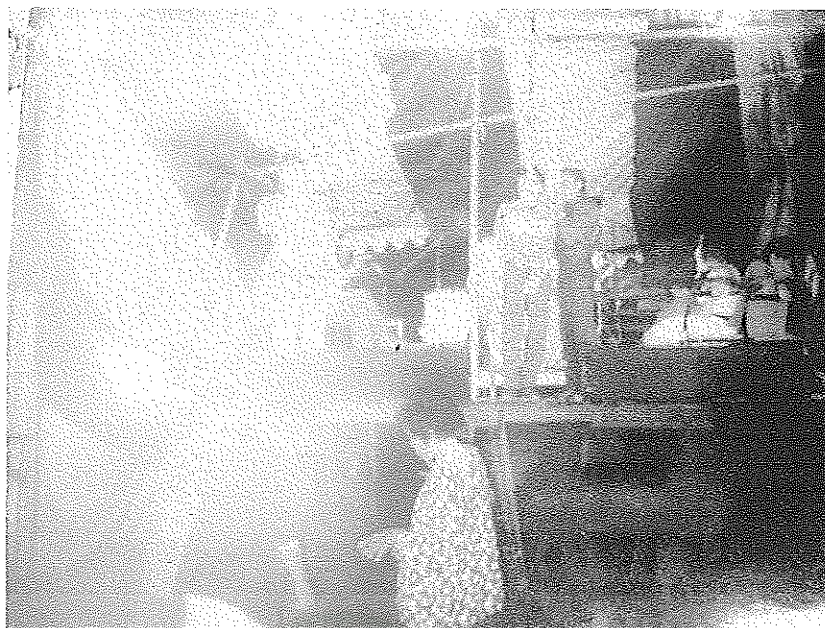
1.5.2 รูปแบบการแสดง

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ จะมีรูปแบบการแสดงที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา มารดา คือเริ่มต้นจะเป็นการขยครุหรือการไหว้ครุ การลำประกาศศรัทธาเพื่อเป็นการประกาศความเป็นมาของการจัดงานของเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้าง กลอนถามข่าวเป็นการลำได้ตอบระหว่างหมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ลำกรั้นเข้าเรื่องเป็นการลำเพื่อที่จะบอกว่าการแสดงในครั้งนี้จะลำในเรื่องอะไร การลำเรื่องเป็นการหยิบยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ มาลำ อาจจะเป็นนิทานพื้นบ้านหรือบทกลอนสอนใจต่าง ๆ มาลำ และสุดท้ายคือการลำลาซึ่งเป็นการกล่าวอำลาแก่ผู้ฟัง ซึ่งจะขอยกตัวอย่างกลอนลำลาของหมอลำสมบัติ ทองเจริญ ดังนี้

กลอนลำลา

โอ โอย โอละหนอ ละวาสนาอันนางน้อย สิลอยลมไปคือว่าว ว่าวเอ๋ยว่าว บัดห้าเชือกขาดแล้ว บัดห้าเชือกขาดแล้วลีไปค้างอยู่บนไต้ ว่าคนเอ๋ย หนอ โอย ละหนา

เอาละหานี้หมดแนวลำทางสั้น หันทางยาว จำทางล่องลำล่องของต่อสั้นให้แคนจั่นคอกผู้นำ บาดนี้ หมดแนวลำทางสั้น หันทางยาว จำทางล่องลำล่องของกะล่องแล้ว จังลำเดี่ยวไต่กัน สมควรแล้วละที่น้องลีได้ห่างไกลหนี...

ภาพประกอบที่ 25 การแสดงของหมอลำสุภาพร ทองเจริญ

1.5.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญสะเทวด งานบวช หรือแม้กระทั่งการจำหน่ายน้ำศพ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เงินขอน” เป็นต้น นอกจากนี้ก็จะมีการจัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน หรือแม้กระทั่งการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆด้วย ราคาค่าจ้างในสมัยก่อนจะอยู่ที่ประมาณ 2,000 - 6,000 บาท ปัจจุบัน จะอยู่ที่ประมาณ 15,000 บาท เป็นต้นไป

1.5.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรม โดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลี่คลายให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดงด้วย โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ได้แก่

- ขัน 5 ขัน 8
- เทียน 2 คู่
- ผ้าขาว 1 วา
- ผ้าขี้ริ้ว 1 ผืน

- เหล้าขาว 1 ขวด
- แป้ง 1 กระป๋อง
- แว่น (กระจก) 1 อัน
- หวี 1 อัน
- น้ำมันใส่ผม 1 ขวด
- ไข่ไก่ดิบ 1 ฟอง
- เงินเหรียญ 24 บาท

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ใช้คำไหว้ครูแบบธรรมดา คือการกล่าว นะโม ๓ จบ และกล่าวคำอาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ให้คลบบันดาลให้ประสบความสำเร็จในการแสดง ดังนี้

นะโมตัสสะ ะคะวะโต ะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (3 รอบ)

อะระหังสัมมา สัมพุทธโฆคะคะวา พุทธังคะคะวันตังอะภิวาเทมิ

สะวะคะโต ะคะวะตาสัมโม ชัมมังนะมะสามิ

สุปะติปัญโญ ะคะวะโตสะวะคะสังโฆ สังคังนะมามิ

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ขอจงคลบบันดาลให้ข้าพเจ้าน้อยทั้งหลายทำการแสดงได้รับลáng อย่าข้องอย่าคา...

ส่วนคำกล่าวไหว้ครูคาถามหานิยมของหมอลำนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่จะศึกษาการเป็นหมอลำ และได้ทำพิธีไหว้ครูฝากตัวเป็นศิษย์เท่านั้นจึงจะได้รับการถ่ายทอด แต่บิดาและมารดาของหมอลำสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ ก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้กับหมอลำทั้งสองเนื่องจากท่านเห็นว่าการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของคาถานั้นจะมีชื่อ “ละล้า” หรือข้อห้ามต่างๆอยู่หลายอย่าง เช่น ห้ามรับประทานอาหารในงานศพ ห้ามเดินลอดราวตากผ้าถุง เป็นต้น ซึ่งถ้าหมอลำได้รับการถ่ายทอดคาถามหานิยมแล้วปฏิบัติตามข้อห้ามเหล่านี้ไม่ได้ก็จะกลายเป็น “ป้อป” ตามความเชื่อของชาวอีสาน

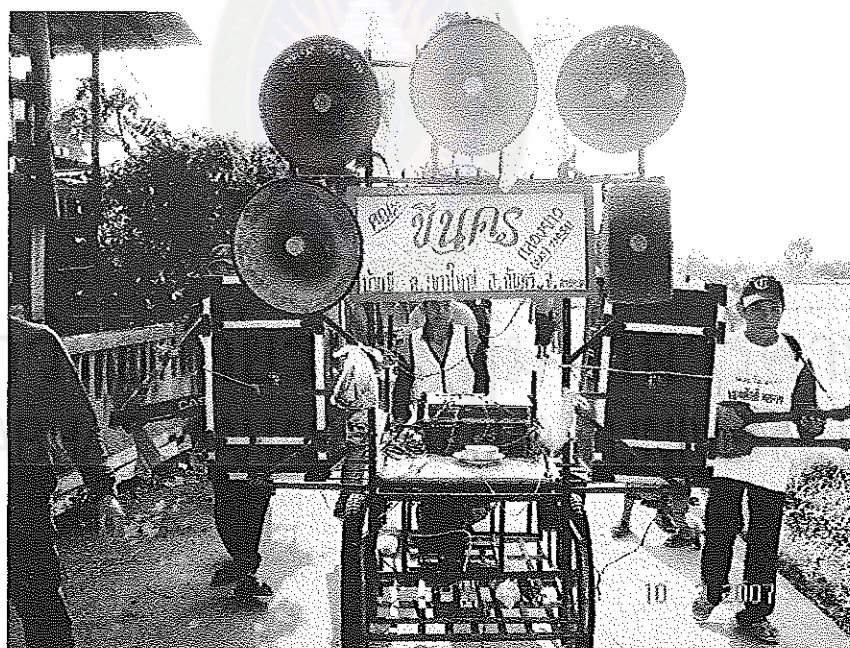
2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.1 ซิ่นครกลองยาว

2.1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

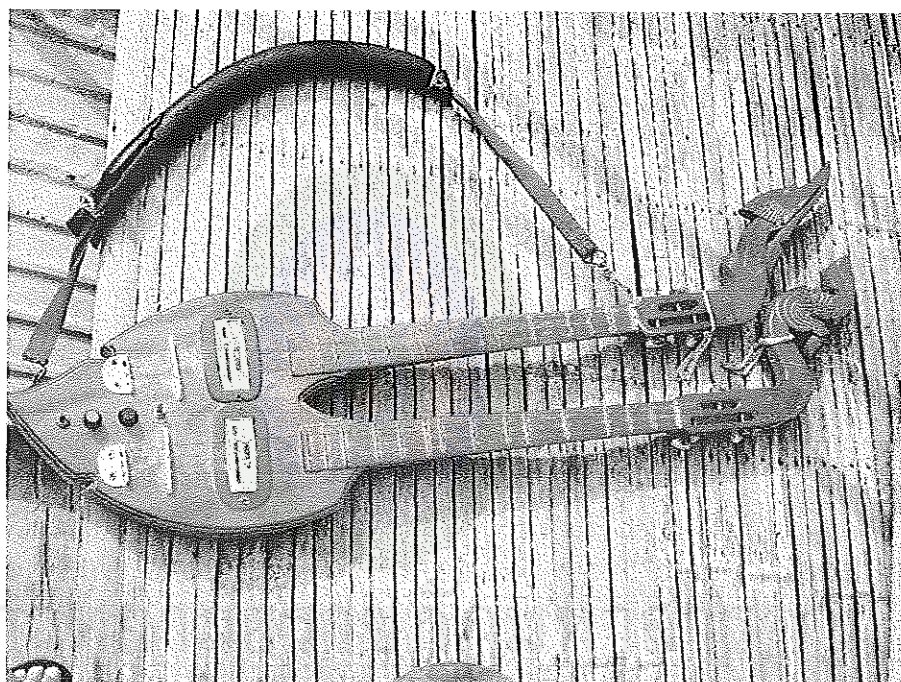
อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงกลองยาวของคณะซิ่นครกลองยาวในยุคปรับปรุงใหม่นี้ มีดังนี้

เครื่องขยายเสียง เป็นเครื่องขยายเสียงที่ใช้ขยายเสียงของเครื่องดนตรีไฟฟ้า คือพิณไฟฟ้า และอีเลคโทน (Electone) โดยจะประกอบและติดตั้งอยู่กับรถเข็น โดยให้ลำโพงเสียงทู้มอยู่ด้านข้างของรถเข็น และลำโพงเสียงแหลมอยู่ด้านบน กระยะของรถเข็นจะวางพาวเวอร์แอมป์ (Power amp) ปรีแอมป์ (Pre amp) และเบตเตอร์ สำหรับจ่ายไฟ ซึ่งก่อนการออกแสดงทุกครั้งต้องนำเบตเตอร์มาชาร์จไฟอย่างน้อย 1 วัน หรือจนกว่าเบตเตอร์จะเต็ม

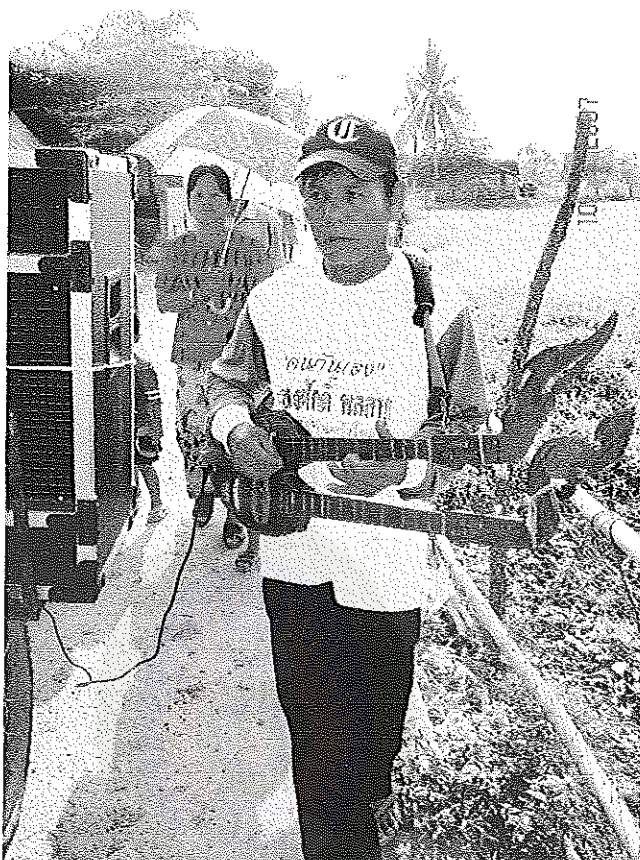

ภาพประกอบที่ 26 เครื่องขยายเสียงของคณะซิ่นครกลองยาว

พิณไฟฟ้า เป็นพิณ 2 คอ โดยใส่สายกีตาร์คอละสามสาย ด้านหัวของพิณคอด้านบนจะแกะสลักเป็นรูปหัวหงส์ ส่วนคอด้านล่างจะแกะเป็นรูปหัวพญานาค ใช้สายสะพายโดยผูกกับห่วงที่ยึดไว้ตรงตัวพิณและตรงหัวพิณ การตั้งสายจะตั้งสายเหมือนกันทั้งสองคอ คือ สายที่ 1 ซึ่งอยู่ด้านล่างของคอพิณจะตั้งเป็นเสียง มีต่ำ (E) สายที่ 2 ซึ่งอยู่ตรงกลางของคอพิณจะตั้งเป็นเสียง ลา (A) และสายที่สามซึ่งอยู่ด้านบนสุดของคอพิณจะตั้งเป็นเสียง มีสูง (E) โดยการเทียบเสียงจะเทียบกับเสียงของอีเลคโทน

ภาพประกอบที่ 27 พิณไฟฟ้าของคณะจีนครกลองยาว

ภาพประกอบที่ 28 การบรรเลงพิณไฟฟ้าของคณะจีนครกลองยาว
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

อีเลคโทน (Electone) เป็นเครื่องดนตรีเสียงสังเคราะห์ที่สามารถเลียนเสียงเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ได้หลายเสียง ในปัจจุบันนิยมนำมาบรรเลงกับวงกลองยาวเนื่องจากสามารถเล่นทำนองเพลงต่างๆ ได้หลากหลาย และมีน้ำหนักเบาสามารถส่ายเดินเหินได้ง่าย โดยผู้บรรเลงจะใช้ฝ่าขวามือผูกกับด้านข้างของตัวอีเลคโทนและใช้ตรงกลางค้ำคองเพื่อที่จะได้สะดวกเวลาเดินบรรเลง

ภาพประกอบที่ 29 อีเลคโทน (Electone) ที่ใช้ในคณะจีนครกลองยาว

กลองชุดทรีโอ (Trio) เป็นกลองชุดสามใบเรียงลำดับจากใบเล็กสุดอยู่ทางด้านซ้าย ใบกลาง และใบใหญ่สุดอยู่ด้านขวามือ มีแท่งเหล็กสำหรับใส่ฉาบอยู่ตรงกลาง ตรงด้านหน้ามีที่ผูกคาวเบล (Cow bell) สำหรับเคาะประกอบจังหวะ และมีห่วงสำหรับสะพายเวลาเดินบรรเลง กลองชุดทรีโอ (Trio) เป็นกลองที่เอาไว้บรรเลงระหว่างช่วงต่อของท่อนเพลงเพื่อเพิ่มความสุขสนานมากยิ่งขึ้น

ภาพประกอบที่ 30 กลองชุดทรีโอ (Trio)

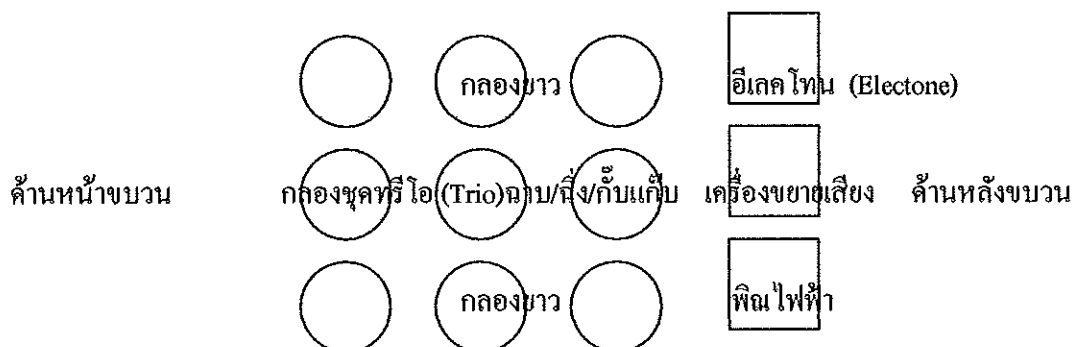

ภาพประกอบที่ 31 การบรรเลงกลองชุดทรีโอ (Trio)

2.1.2 รูปแบบการแสดง

การตั้งขบวน คณะซึนครกลองยาวจะมีรูปแบบการตั้งขบวนอยู่ 2 รูปแบบเหมือนเดิม คือ รูปแบบการบรรเลงอยู่กับที่ และ รูปแบบการเดินบรรเลง

รูปแบบการบรรเลงอยู่กับที่คณะซึนครกลองยาวจะยังคงใช้รูปแบบเดิม แต่รูปแบบการเดินบรรเลงคณะซึนครกลองยาวมีการปรับเปลี่ยน โดยการตั้งขบวนจะตั้งขบวนเป็นแถวตอนลึกเช่นเดิม แต่ตำแหน่งการยืนจะเปลี่ยน โดยให้กลองยาวอยู่ทางด้านข้าง กลองชุดทรีโอ (Trio) ฉาบ ฉิ่ง กั๊บแก๊บ อยู่ตรงกลาง และอีเลคโทน (Electone) พิณไฟฟ้า และเครื่องขยายเสียงจะอยู่ที่ขบวน ดังนี้

ภาพประกอบที่ 32 รูปแบบการเดินบรรเลงในปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 33 การบรรเลงของคณะจีนครกลองยาว

การบรรเลง การบรรเลงของคณะจีนครกลองยาวในปัจจุบันจะนิยมบรรเลงตามทำนองเพลงสมัยใหม่ โดยจะให้อีเลคโทน () และพินไฟฟ้าบรรเลงทำนองเพลง ส่วนกลองยาวและกลองรำมะนาจะตีจังหวะประกอบ ซึ่งรูปแบบจังหวะก็จะเปลี่ยนไปตามบทเพลงที่บรรเลง ส่วนการแต่งกายนั้นคณะจีนครกลองยาวจะใส่เสื้อหม้อฮ่อม และผ้าโสร่ง เฉพาะในการเข้าร่วมการประกวด และพิธีที่สำคัญเท่านั้น นอกนั้นจะใช้เสื้อยืด กางเกงขายาวธรรมดา

2.1.3 โอกาสในการแสดง

คณะจีนครกลองยาวในปัจจุบันยังคงรับงานแสดงทั่วไปที่มีผู้ว่าจ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นงานมงคล เพราะงานอวมงคลนั้นชาวบ้านไม่นิยมนำวงกลองยาวมาร่วมขบวน และโอกาสที่ใช้ในการบรรเลงของวงจะเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของชาวอีสาน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ฮีตสิบสอง” หรือประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานยึดถือปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี ดังที่ได้กล่าวไว้ในลำดับข้างต้น

2.1.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คณะจีนครกลองยาวในสมัยปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครูเพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรค และหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็เชื่อว่ามักจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีเรื่องทะเลาะวิวาท

มีความรู้ดีกว่าการบรรเลงไม่เข้ากันบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น นอกจากนี้คณะจีนครกลองยาวยังมีความเชื่อว่าสาเหตุที่น่ากลัวภัยมาบดขยี้กับขี้เถ้าและนำมาติดหน้ากลองเพราะมีความเชื่อว่าครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือนั้นชอบของหวาน หากนำวัสดุชนิดอื่นเช่นข้าวเหนียวมาติดหน้ากลองก็จะทำให้การบรรเลงติดขัด ตีกลองเสียงไม่ดัง เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันนี้คณะจีนครกลองยาวก็มีการไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง ซึ่งในการไหว้ครูนี้หัวหน้าคณะหรือผู้ที่กล่าวบทสวดได้จะเป็นผู้ทำพิธี

2.2 คณะราตรีจีนนคร

2.2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

คณะสวดสรภัญญะในปัจจุบันก็ยังคงไม่มีอุปกรณ์ในการแสดงมาก เนื่องจากความสำคัญของการแสดงอยู่ที่เนื้อหาของบทสวด ความพร้อมเพรียงของการสวด และท่วงทำนองของการสวด อุปกรณ์ที่ใช้จึงมีเพียงพานดอกไม้ที่ทำจากใบตองเพื่อใช้ไหว้ครูเหมือนอย่างในอดีต

1.2.2 รูปแบบการแสดง

รูปแบบการนั่งและการแต่งกาย คณะสวดสรภัญญะราตรีจีนนครยังคงรักษารูปแบบการแสดงโดยเริ่มจากการนั่ง สมาชิกในคณะจะนั่งเป็นแถวหน้ากระดาน โดยมีพานดอกไม้วางไว้ด้านหน้าของแต่ละคน ผู้ที่เป็นผู้ร้องนำจะนั่งทางขวามือสุดถัดจากนั้นก็จะเป็นลูกคู่ที่คอยร้องรับ ในระหว่างการสวดก็จะนั่งพับเพียบและพนมมือไหว้ตลอดการสวดเหมือนอย่างในอดีต การแต่งกายของคณะสวดสรภัญญะราตรีจีนนครก็เช่นเดียวกัน ยังคงรักษาการแต่งกายเหมือนอย่างในอดีต คือจะนุ่งผ้าถุงพื้นบ้าน (หมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม) สวมเสื้อม่อฮ่อม และใช้สไบสีขาวคาดบ่า แต่ถ้าสวดในงานพิธีกรรมต่างๆของหมู่บ้าน ก็อาจจะสวมชุดพื้นบ้านธรรมดาแต่ใช้สไบขาวคาดบ่าก็ได้

รูปแบบการสวดสรภัญญะ คณะสวดสรภัญญะราตรีจีนนคร จะมีลักษณะการสวดอยู่ 2 รูปแบบเหมือนในอดีต คือ การสวดในงานพิธีต่างๆ และการสวดสำหรับการประกวดสรภัญญะ

การสวดในงานพิธีต่างๆคณะจะเลือกบทกลอนเองหรือแล้วแต่ทางเจ้าภาพ หรือเจ้าของงานจะขอให้ร้องบทกลอนนั้นๆ แต่ถ้าสวดในงานศพก็จะสวดบทกลอนสอนจิต ใจ บทสวดธรรมสังเวช ส่วนบทสวดที่ใช้สวดในงานพิธีอื่นๆ ส่วนมากแล้วจะสวดบทสวดอาราธนาศีลห้า กลอนนิทานเรื่องก่องข้าวน้อยข่มแม่ กลอนถวายบูชา กลอนนางมัทรี กลอนจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการสวดจะเริ่มจากกลอนบูชาดอกไม้ บทกลอนหลักที่ใช้สวด และสุดท้ายคือกลอนลา ส่วนการสวดในการประกวดสรภัญญะ จะมีรูปแบบลำดับการสวดดังนี้

- การเกริ่น โดยสวดบทกลอนบูชาพระรัตนตรัย กลอนไหว้ครูบาอาจารย์ และกลอนถามข่าว

- เนื้อหาหลัก โดยสวดกลอนนิทานต่างๆ บทสวดคำสอน เป็นต้น

- เนื้อหาเสริม โดยสวดกลอนคุณครูอาจารย์ กลอนไหว้คุณบิดามารดา
- การลา โดยการสวดบทกลอนอโหสิกรรม และกลอนอำลา

2.2.3 โอกาสในการแสดง

ในการสวดสรภัญญะของคณะราตรีจีนคร เมื่อก่อนจะนิยมนสวดสรภัญญะในเทศกาลออกพรรษา และเข้าพรรษา แต่ในปัจจุบันจะมีสวดในงานพิธีอื่นๆด้วย เช่น งานบุญกฐิน บุญพระเวศ งานศพ งานบวช งานฉลองโบสถ์ วันพระ ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วงานประเพณีอื่นๆ ที่จัดขึ้นที่วัด ก็จะมีการเชิญคณะสรภัญญะราตรีจีนครขึ้นสวด เพื่อเป็นการทำให้งานนั้นครึกครื้น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดขับร้องสรภัญญะตามสถานที่ต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆด้วย

2.2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คณะสวดสรภัญญะราตรีจีนครในปัจจุบันก็จะทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ โดยผู้นำไหว้ครูจะยกพานดอกไม้บูชาครู ไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา-มารดา คุณครูอาจารย์ พอเสร็จจากการประกอบพิธีแล้วจึงจะเริ่มสวดสรภัญญะ

2.3 ฟอสมาน - แม่คำปิ่น อุทัยเลียง

2.3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

ปัจจุบันอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงของฟอสมาน และแม่คำปิ่น อุทัยเลียง ก็ยังคงเป็นอุปกรณ์เครื่องดนตรีที่มีมาจากอดีต คือมีแคนแปด 1 ควง กลอง 1 ใบ พิณโปร่ง 1 ตัว ฉาบ 1 คู่ และฉิ่ง 1 คู่ เวทีที่ใช้แสดงก็แล้วแต่ทางเจ้าภาพ หรือผู้ว่าจ้างจัดเตรียมไว้ให้ แต่บางครั้งก็อาจจะมีการขึ้นร่วมแสดงกับวงหมอลำยุคใหม่ที่ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลง เช่น กลองชุด กีตาร์ กีตาร์เบส เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 34 การร่วมแสดงกับวงหมอลำในปัจจุบันของแม่คำปิ่น อุทัยเลียง

2.3.2 รูปแบบการแสดง

คณะหมอลำพ่อสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง ยังคงใช้รูปแบบการแสดงเหมือนในอดีตทุกประการ โดยการแสดงเริ่มต้นจะเริ่มจากการลำกลอนพื้นบ้านประเภทต่างๆ การลำเพลิน การลำล่องยาว และการลำเตี้ยลำลา

2.3.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนคณะนายสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง ในปัจจุบันก็จะมีการแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพระเวศ งานบวช เป็นต้น นอกจากนี้ก็จะมีการจัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ หรือการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆ

2.3.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลียง ก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครูเพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรคใดๆ โดยในปัจจุบันนี้นายสมาน และนางคำปิ่น อุทัยเลียง ก็ยังเชื่อว่าหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็จะเชื่อ

ว่ามักจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีความรู้ดีกว่าการแสดงไม่เข้ากันบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น โดยก่อนการแสดงทุกครั้งก็จะมีไหว้ครูเหมือนอย่างในอดีตที่ผ่านมา

2.4 นางดวงจันทร์ ฟนเสน่ห์ทำ (นาสุริวงศ์)

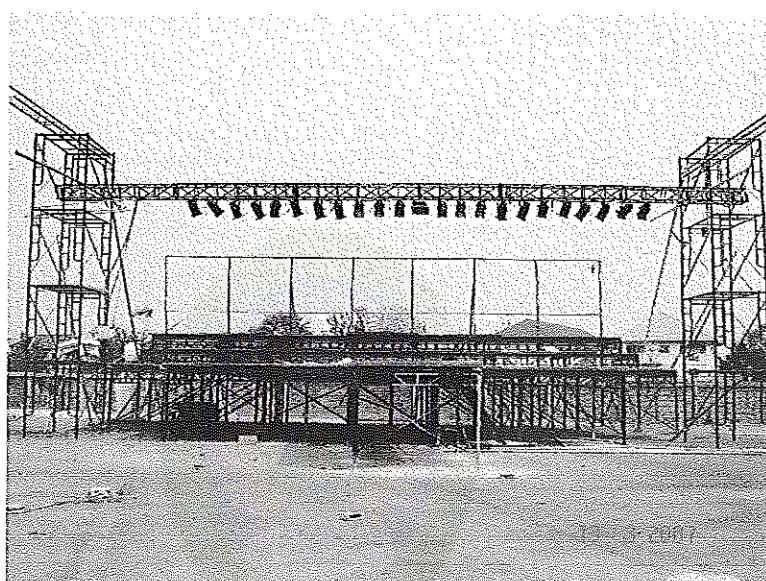
2.4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

ปัจจุบันหมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ จะใช้อุปกรณ์ในการแสดงเป็นเครื่องดนตรีสากลตามลักษณะของหมอลำซึ่ง ซึ่งจะเป็นการร้องเพลงสลับกับการลำเพราะฉะนั้นอุปกรณ์เครื่องดนตรีจึงเป็นเครื่องดนตรีสากลเป็นส่วนมาก เช่น กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส กลองชุด คีย์บอร์ด (Keyboard)

ภาพประกอบที่ 35 เครื่องดนตรีสากลและอุปกรณ์แต่งเสียงที่ใช้ในวงหมอลำปัจจุบัน

นอกจากเครื่องดนตรีที่มีการพัฒนามาใช้เครื่องดนตรีสากลแล้ว เวทีและเครื่องเสียงก็มีการพัฒนาเพื่อแข่งขันกับหมอลำคณะอื่นๆ ด้วย เพราะปัจจุบันหมอลำวงจันทร์ นาสุรวงศ์ได้เข้าไปอยู่ในสังกัดของสำนักงานหมอลำ ซึ่งสำนักงานหมอลำจะเป็นผู้ประสานเกี่ยวกับการรับงานว่าจ้าง การจัดหาเครื่องเสียง การจัดหานักแสดง รวมทั้งการจัดการหางเครื่องด้วย ซึ่งการที่จะได้การแสดงขนาดเล็กหรือใหญ่ขึ้นกับราคาจ้างของเจ้าภาพแต่ละงาน แต่สำนักงานหมอลำ และตัวหมอลำเองก็แข่งขันกันที่จะนำเสนอการแสดงที่ยิ่งใหญ่เพื่อให้ผู้ว่าจ้าง และผู้ชม ประทับใจในการแสดงของตน

ภาพประกอบที่ 36 เวทีที่ใช้ในการแสดงของหมอลำวงจันทร์ นาสุรวงศ์ในปัจจุบัน

2.4.2 รูปแบบการแสดง

หมอลำวงจันทร์ ฝนแสนห่า(นาสุรวงศ์) ในปัจจุบันก็ยังคงรักษารูปแบบการแสดงของตนไว้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อให้ทันสมัย โดยเริ่มต้นจะโอ้หรือเกริ่นไหว้ครูโดยจะกำกับแคน ต่อมาก็จะเป็นกลอนประกาศศรัทธาจะใช้ลายสุดสะแนน ต่อมาถ้ายาวสลับกับสุดสะแนน ถ่าลอง ถ่าด้อย ถ่าลา แต่ที่แตกต่างจากอดีตก็คือในปัจจุบันหมอลำวงจันทร์ นาสุรวงศ์ ต้องร้องเพลงสลับกับการลำด้วย ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของหมอลำซึ่งในปัจจุบัน โดยเริ่มจากปีพุทธศักราช 2547 หมอลำวงจันทร์ได้กลับมาใช้รูปแบบการแสดงเดิมก็คือ เวลาการลำก็จะกำกับแคน แต่เวลาร้องเพลงก็จะร้องกับวงดนตรีสากล

2.4.3 โอกาสในการแสดง

ปัจจุบันโอกาสในการแสดงของหมอลำกลอนคณะนางดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ ก็จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญสะเทวด งานบวช เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะมีงานที่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ หรือการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆ ด้วย โดยราคาค่าจ้าง ในปัจจุบัน จะอยู่ที่ประมาณ 15,000 บาท เป็นต้นไป

2.4.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันหมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ ก็ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรม โดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลบแคลให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดงด้วย โดยมีอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ซึ่งเรียกว่าเหล็ก้องแพรวา ซึ่งในปัจจุบันนี้หมอลำดวงใจ นาสุริวงศ์ ก็จะไหว้ครูทุกครั้งก่อนขึ้นทำการแสดง

2.5 นางสมบัติ ทองเจริญ และนางสุภาพร ทองเจริญ

2.5.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

หมอลำสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ เริ่มนำอุปกรณ์ในการแสดงเป็นเครื่องดนตรีสากลตามลักษณะของหมอลำซึ่งเข้ามาใช้ โดยเริ่มมีการนำกลองซอและพิณเข้ามาใช้ในคณะประมาณปีพุทธศักราช 2533 และมีการนำ คีย์บอร์ด (Keyboard) กีตาร์ กีตาร์เบส เข้ามาใช้ในภายหลัง จนเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2545 จึงได้กลับมาล้ากับแคนดวงเคียวในรูปแบบของหมอลำกลอนจนถึงปัจจุบัน

2.5.2 รูปแบบการแสดง

ปัจจุบันหมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ก็ยังคงใช้รูปแบบการแสดงที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา มารดา คือเริ่มต้นจะเป็นการยกครูหรือการไหว้ครู การลำประกาศศรัทธาเพื่อเป็นการประกาศความเป็นมาของการจัดงานของเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้าง กลอนถามข่าวเป็นการลำโต้ตอบระหว่างหมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ลำเกริ่นเข้าเรื่องเป็นการลำเพื่อที่จะบอกว่าการแสดงในครั้งนี้จะลำในเรื่องอะไร การลำเรื่องเป็นการหยิบยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ มาลำ อาจจะเป็นนิทานพื้นบ้านหรือบทกลอนสอนใจต่าง ๆ มาลำ และสุดท้ายคือการลำลาซึ่งเป็นการกล่าวอำลาแก่ผู้ฟัง

2.5.3 โอกาสในการแสดง

ปัจจุบันการแสดงของหมอลำกลอนสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ ก็ยังคงรับงานแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพะเหวด งานบวช เป็นต้น แต่ไม่ค่อยมีผู้ว่าจ้าง เนื่องจากการลำกลอนในปัจจุบันนี้ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เพราะไม่สนุกสนานเข้าใจเหมือนหมอลำซิ่ง

2.5.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันหมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ก็ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรม โดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลบ้นดาลให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดง หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ใช้คำไหว้ครูแบบธรรมดา คือการกล่าว นะโมฯ 3 จบ และกล่าวคำอาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ให้คลบ้นดาลให้ประสบความสำเร็จในการแสดง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาคนตรีและการแสดงกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านในชนบท
จังหวัดมหาสารคาม : กรณีศึกษา บ้านชี ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัย
กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขว้าใหญ่
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาในบ้านชี หมู่ 5,13,19 ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม
2. การศึกษาครั้งนี้จะศึกษากลุ่มดนตรีและการแสดงที่มีอยู่ในบ้านชี หมู่ 5,13,19
ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยแยกประเภทการแสดงดังนี้
 - 2.1 กลุ่มการแสดงดนตรี
 - 2.1.1 คณะปี่นครกลองยาว
 - 2.2 กลุ่มการแสดงสรภัญญ์
 - 2.2.1 คณะราตรีปี่นคร
 - 2.3 กลุ่มการแสดงหมอลำ
 - 2.3.1 พ่อสมหมาย-แม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง
 - 2.3.2 นางดวงจันทร์ ฝนแสนห่า(นาสุริวงศ์)
 - 2.3.3 นางสมบัติ ทองเจริญ และสุภาพร ทองเจริญ
3. การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเนื้อหาของวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงดังนี้
 - 3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง
 - 3.2 รูปแบบการแสดง
 - 3.3 โอกาสในการแสดง
 - 3.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

4. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ สมาชิกในคณะวงศ์และกรรมการแสดง ที่อยู่ในบ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีการศึกษาค้นคว้าไว้ดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 รวบรวมข้อมูลจากภาคสนามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) สมาชิกในวงกลองยาว คณะสวดสรภัญญ์ และคณะหมอลำ

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมาย ดังนี้

2.1 วิเคราะห์วัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.2 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

3. ขั้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

สรุปผล

1. วัฒนธรรมดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

1.1 คณะขึงกรกลองยาว

นายสุวรรณ วงษ์หาแพง

นายสุวรรณ วงษ์หาแพง เกิดเมื่อปี พ.ศ.2488 บิดาชื่อนายก้อน วงษ์หาแพง มารดาชื่อนางน้อย วงษ์หาแพง มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 13 บ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม นายสุวรรณ วงษ์หาแพง เริ่มเรียนการตีกลองยาวในปี พ.ศ. 2506 การเรียนจะเน้นการปฏิบัติเป็นหลัก โดยที่อาจารย์โสจะตีให้ดูก่อนแล้วให้ลูกศิษย์ตีตาม

นายสุวรรณ วงษ์หาแห่งเริ่มก่อตั้งคณะกลองยาวที่บ้านชี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2537 ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 16 คน

1.1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

กลองยาว เป็นกลองหน้าเดียวทำจากไม้หมากเลื่อม (สมอบก) หน้ากลองกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 100 – 120 เซนติเมตร หน้าที่ใช้ซึ่งหน้ากลองชาวบ้านจะใช้หนังวัว ก่อนที่ชาวบ้านจะนำกลองออกใช้งานชาวคณะจะนำกลองยาวออกมาซึ่งหน้ากลองให้ดังทุกครั้งและนำกล้วยบดผสมขี้เถ้าแล้วมาขยำให้เหนียวและใช้ขี้คติดหน้ากลองเพื่อให้ได้เสียงที่น่าฟังยิ่งขึ้น

กลองรำมะนา หรือกลองใหญ่ เป็นกลองหน้าเดียวทำจากไม้ฉำฉา หรือจามจุรี หน้ากลองกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ความหนาของตัวกลองประมาณ 35 เซนติเมตร หน้าที่ใช้ซึ่งหน้ากลองชาวบ้านจะใช้หนังวัว และนำกล้วยตากบดผสมขี้เถ้าแล้วมาขยำให้เหนียวและใช้ขี้คติดหน้ากลองก่อนการออกแสดง

ฉาบ หรือ แล่ง เป็นโลหะแผ่นบาง ลักษณะเป็นวงกลมตีกระทบกัน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ ฉาบที่ใช้ในคณะชินครกลองยาวเป็นฉาบขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ใช้ตีประกอบจังหวะประสานกับกลองรำมะนาเพื่อเพิ่มสีสันการบรรเลงให้มีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ฉิ่ง เป็นโลหะหนา ลักษณะเป็นวงกลมตีกระทบกัน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ ฉิ่งที่ใช้ในคณะชินครกลองยาว มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 เซนติเมตร ใช้ตีประกอบจังหวะประสานกับกลองเพื่อเพิ่มสีสันการบรรเลงให้มีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ทับแก้ว หรือ กรับ เป็นไม้เนื้อแข็งสองชิ้น ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร บรรเลงโดยการใช้มือบีบให้ไม้สองชิ้นกระทบกันให้บรรเลงในขบวนแห่กลองยาวในสมัยก่อน

อีป้าง หรือ หรือผางฮาด เป็นฆ้องไม่มีปุม ทำจากโลหะตีขึ้นรูปเป็นวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 30 เซนติเมตร ใช้ไม้ตีสอดประสานกับกลองรำมะนาและกลองยาว ในขบวนแห่กลองยาวสมัยก่อน

1.1.2 รูปแบบการแสดง

การตั้งขบวน คณะชินครกลองยาวจะมีรูปแบบการตั้งขบวนอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการบรรเลงอยู่กับที่ ใช้ในเวลาการซ้อม และ รูปแบบการเดินบรรเลงซึ่งจะตั้งขบวนเป็นแถวตอนลึก ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกกับการเดินบรรเลง

รูปแบบการบรรเลงอยู่กับที่คณะชินครกลองยาวจะให้กลองยาวขึ้นรวมกลุ่มกันเป็นวงกลม และให้กลองรำมะนา และเครื่องประกอบจังหวะอื่นๆอยู่ด้านข้างของวง รูปแบบนี้จะ

ใช้ในตอนซ้อมก่อนออกทำการแสดง ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในวงกลองยาวได้ยืนเสียงของการบรรเลงได้ทั่วถึงกัน

รูปแบบการเดินบรรเลงคณะจีนครกลองยาวจะตั้งขบวนเป็นแถวตอนลึก โดยให้กลองยาวอยู่ด้านหน้าขบวน และให้กลองร่ำมะนา และเครื่องประกอบจังหวะอื่นๆอยู่ด้านหลังของขบวน

การบรรเลง การบรรเลงของคณะจีนครกลองยาวในสมัยเริ่มแรก จะมีรูปแบบจังหวะการบรรเลงเพียงรูปแบบเดียว ซึ่งรูปแบบนี้ถือได้ว่าเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของชาวอีสาน ซึ่งจังหวะของกลองยาวและกลองร่ำมะนาจะสลับกันว่า “เปิด เบิง ตึง ตึง เปิด เบิง ตึง” ส่วนการแต่งกายนั้นคณะจีนครกลองยาวในอดีตจะใส่ เสื้อหม้อฮ่อม และนุ่งโสร่ง แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนมาใส่ เสื้อยืด กางเกงขายาวแทน

1.1.3 โอกาสในการแสดง

คณะจีนครกลองยาวจะริบงานแสดงทั่วไปที่มีผู้ว่าจ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นงานมงคล เพราะงานอวมงคลนั้นชาวบ้านไม่นิยมนำวงกลองยาวมาร่วมขบวน จากการศึกษาพบว่าโอกาสที่ใช้ในการบรรเลงของวงจะเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของชาวอีสาน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ฮีดสิบสอง” ฮีด มาจากคำว่า “จารีต” และ สิบสอง หมายถึง “สิบสองเดือน” ดังนั้นคำว่า “ฮีดสิบสอง” จึงหมายถึง ประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานยึดถือปฏิบัติกันมาใน โอกาสต่างๆทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี จากการศึกษาคณะจีนครกลองยาวจะมีโอกาสในการบรรเลงในแต่ละปี

1.1.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีการไหว้ครู จากการศึกษาคณะจีนครกลองยาว พบว่าชาวบ้านจะมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครูเพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรค และหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็เชื่อว่ามักจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีความรู้สึว่าการบรรเลงไม่เข้ากันบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น คณะจีนครกลองยาวมีการไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง ซึ่งในการไหว้ครูนี้หัวหน้าคณะหรือผู้ที่กล่าวบทสวดได้จะเป็นผู้ทำพิธี

1.2 คณะราตรีจีนคร

คณะสวดศรัทธาญะหมู่บ้านชี เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช 2521 โดยแม่ชิ้น พันภักดี เป็นผู้นำศรัทธาญะมาเผยแพร่ในชุมชนนี้ และได้ก่อตั้งเป็นคณะศรัทธาญะขึ้น ครั้นแม่ชิ้นอายุมาก

แล้วจึงให้นางราตรี เกตุยงค์ เป็นหัวหน้าคณะสรภัญญะ และใช้ชื่อนางราตรีเป็นชื่อของคณะว่า “ราตรีจีนคร” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบันมีสมาชิก 6 คน

1.2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

คณะสวดสรภัญญะไม่มีอุปกรณ์ในการแสดงมาก เนื่องจากความสำคัญของการแสดงอยู่ที่เนื้อหาของบทสวด ความพร้อมเพรียงของการสวด และท่วงทำนองของการสวด อุปกรณ์ที่ใช้จึงมีเพียงพานดอกไม้ที่ทำจากใบทองเข้บจับกลีบ 5 ชั้น เพื่อใช้ในพิธีไหว้ครู

1.2.2 รูปแบบการแสดง

รูปแบบการนั่งและการแต่งกาย คณะสวดสรภัญญะราตรีจีนครจะมีรูปแบบการแสดงโดยเริ่มจากการนั่ง สมาชิกในคณะจะนั่งเป็นแถวหน้ากระดาน โดยมีพานดอกไม้วางไว้ด้านหน้าของแต่ละคน ผู้ที่เป็นผู้ร้องนำจะนั่งทางขวามือสุดถัดจากนั้นก็จะเป็นลูกคู่ที่คอยร้องรับ ในระหว่างการสวดก็จะนั่งพับเพียบและพนมมือไหว้ตลอดการสวด การแต่งกายของคณะสวดสรภัญญะราตรีจีนคร จะนุ่งผ้าถุงพื้นบ้าน (หมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม) สวมเสื้อม่อฮ่อม และใช้สไบสีขาวคาดบ่า แต่ถ้าสวดในงานพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน ก็อาจจะสวมชุดพื้นบ้านธรรมดาแต่ใช้สไบพาดบ่าก็ได้

รูปแบบการสวดสรภัญญะ คณะสรภัญญะราตรีจีนคร จะมีลักษณะการสวดอยู่ 2 รูปแบบคือ การสวดในงานพิธีต่างๆ และการสวดสำหรับการประกวดสวดสรภัญญะ

การสวดในงานพิธีต่างๆคณะจะเลือกบทกลอนเองหรือแล้วแต่ทางเจ้าภาพหรือเจ้าของงานจะขอให้ร้องบทกลอนนั้นๆ แต่ถ้าสวดในงานศพก็จะสวดบทกลอนสอนจิตใจ บทสวดธรรมสังเวช ส่วนบทสวดที่ใช้สวดในงานพิธีอื่นๆ ส่วนมากแล้วจะสวดบทสวดอาราธนาศีลห้า กลอนนิทานเรื่องก่องข้าวน้อข่าแม่ กลอนถวายบูชา กลอนนางมัทรี กลอนจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการสวดจะเริ่มจากกลอนบูชาดอกไม้ บทกลอนหลักที่ใช้สวด และสุดท้ายคือกลอนลา ส่วนการสวดในการประกวดสรภัญญะ จะมีรูปแบบลำดับการสวดดังนี้

- การเกริ่น โดยสวดบทกลอนบูชาพระรัตนตรัย กลอนไหว้ครูบาอาจารย์ และกลอนถามข่าว
- เนื้อหาหลัก โดยสวดกลอนนิทานต่างๆ บทสวดคำสอน เป็นต้น
- เนื้อหาเสริม โดยสวดกลอนคุณครูอาจารย์ กลอนไหว้คุณบิดามารดา
- การลา โดยการสวดบทกลอนอโหสิกรรม และกลอนอำลา

1.2.3 โอกาสในการแสดง

ในการสวดสรภัญญะของคณะราตรีจีนนคร เมื่อก่อนจะนิยมสวดสรภัญญะในเทศกาลออกพรรษา และเข้าพรรษา แต่ในปัจจุบันจะมีสวดในงานพิธีอื่นๆ มากมาย เช่น งานบุญกฐิน บุญพระเวศ งานศพ งานบวช งานฉลองโบสถ์ วันพระ ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วงานประเพณีอื่นๆ ที่จัดขึ้นที่วัด ก็จะมีการเชิญคณะสรภัญญะราตรีจีนนครขึ้นสวด เพื่อเป็นการทำให้งานนั้นครึกครื้น การเข้าร่วมการประกวดขับร้องสรภัญญะตามสถานที่ต่างๆ หรือการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆ

1.2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คณะสวดสรภัญญะราตรีจีนนคร จะทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ โดยมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการไหว้ครู โดยผู้นำไหว้ครูจะยกพานดอกไม้ธูปเทียน บูชา ใ้ไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา-มารดา คุณครูอาจารย์ พอเสร็จจากการประกอบพิธีแล้วจึงจะเริ่มสวดสรภัญญะ

1.3 พ่อสมาน-แม่คำปิ่น อุทัยเลียง

นายสมาน อุทัยเลียง เกิดวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๔๘๕ บ้านโนนมี ตำบลบัวค้อ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม บิดาชื่อนายคุณ อุทัยเลียง มารดาชื่อนางอ่อนตา อุทัยเลียง มีพี่น้องทั้งหมด 10 คน ปัจจุบัน นายสมาน อุทัยเลียง อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 13 ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภรรยาชื่อนางคำปิ่น อุทัยเลียง มีบุตรด้วยกัน 3 คน

นายสมาน อุทัยเลียง เริ่มมีความสนใจเครื่องดนตรีแคน ขณะที่กำลังศึกษาอยู่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แล้วก็เริ่มหัดเป่าแคนด้วยตัวเอง ต่อมาก็เริ่มเรียนกับอาจารย์คำสิงห์ ภูอาบกอง โดยการท่องจำทำนองและจังหวะของเพลง และก็ฝึกฝนมาเรื่อยๆ ใช้เวลาประมาณ 3 ปี จึงสามารถรับงานแสดงได้ และสามารถสอนลูกศิษย์ได้ ปัจจุบันได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรเรื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน ในโรงเรียนต่างๆทั้งในและนอกจังหวัดมหาสารคาม และเป็นหมอลำแคนให้กับหมอลำ คำปิ่น อุทัยเลียง (ภรรยา)

นางคำปิ่น อุทัยเลียง เกิดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2494 ที่บ้านชี ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม บิดาชื่อนายหลง รัตนพล มารดาชื่อนางไข รัตนพล มีพี่น้องด้วยกัน 11 คน นางคำปิ่น อุทัยเลียง ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 13 ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบการจีพำนา และประกอบอาชีพหมอลำกลอนเป็นอาชีพเสริม

นางคำปิ่น อุทัยเลียง เป็นหมอลำกลอนมาตั้งแต่สมัยอดีตโดยมีพ่อเฒ่า พันธุ์พักลี ซึ่งเป็นน้องของแม่ เป็นผู้ฝึกสอนให้ตั้งแต่นางคำปิ่นอายุได้ 13 ปี โดยที่ครูจะให้ท่องจำกลอนลำไว้ให้ครูให้ได้ก่อน โดยครูจะเขียนใส่กระดาษไว้ให้ท่องจำ หลังจากท่องจำได้แล้วครูก็จะสอนจังหวะและทำนองให้ นางคำปิ่นใช้เวลาฝึกประมาณ 2 ปี ก็สามารถรับงานแสดงได้ นางคำปิ่น

นายสมาน และนางคำปิ่น อุทัยเลียง ได้สืบทอดการลำกลอนมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังมีวงดนตรีที่ยังคงเอกลักษณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยปัจจุบันมีสมาชิกในวงมีทั้งหมด 6 คน

1.3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

แคน นายสมาน อุทัยเลียง จะใช้แคนเปิดในการแสดง ซึ่งเป็นแคนที่ประกอบไปด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำ สอดผ่านเต้าแคนแล้วผูกเป็นแพข้างละ 8 ลำ เป็นแคนที่มีระดับเสียง 7 เสียง ครอบคลุมระบบบันไดเสียง Diatonic Scale ของสากล คือมีเสียง Do Re Mi Fa Sol La Si และได้พัฒนาเสียงต่อท้ายอีกด้านละหนึ่งเสียงเรียกว่า “เสียงเสพ”

พิณ ที่ใช้ในคณะหมอลำห่อสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง เป็นพิณโปร่งที่ทำจากไม้ขนุน เพราะมีน้ำหนักเบาและให้เสียงทุ้มดังกังวานไพเราะกว่าไม้ชนิดอื่น ขึ้นสาย 3 สาย โดยการตั้งสายจะขึ้นกับลายแคน (ทำนองเพลง) ที่เป่าว่าจะบรรเลงในลายใด

กลอง เป็นกลองหน้าเดียวทำจากไม้หมากเลื่อม (สมอบก) หน้ากลองกว้างประมาณ 30 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 100 – 120 เซนติเมตร ลักษณะจะเป็นกลองทรงกลมตรง ส่วนกลางจะคอดกึ่ง ส่วนด้านท้ายจะเป็นรูกลวงลักษณะเหมือนปากแตรซึ่งจะทำให้ขยายเสียงของกลองให้มีความดังมากยิ่งขึ้น หน้าที่ใช้ซึ่งหน้ากลองจะใช้หนังวัว และนำข้าวเหนียวหนึ่งตุกแล้วมาขยำให้เหนียวและใช้ขี้ดคืดหน้ากลองก่อนการออกแสดง

ฉาบ หรือ แส่ง เป็นโลหะแผ่นบาง ลักษณะเป็นวงกลมตีกระทบกัน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ ฉาบที่ใช้ในคณะหมอลำห่อสมาน – แม่คำปิ่น อุทัยเลียง เป็นฉาบขนาดกลาง มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร ใช้ตีประกอบจังหวะประสานกับกลอง

ฉิ่ง เป็นโลหะหนา ลักษณะเป็นวงกลมตีกระทบกัน ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ ฉิ่งที่ใช้ในคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลียง มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 เซนติเมตร ใช้ตีประกอบจังหวะประสานกับกลอง

1.3.2 รูปแบบการแสดง

คณะหมอลำห่อสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง มีรูปแบบการแสดงโดยการแสดงเริ่มต้นจะเริ่มจากการลำกลอนพื้นบ้านประเภทต่างๆ การลำเพลิน การลำต่องยาว และการลำแต่ขำลำ

1.3.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนคณะนายสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพะเวด งานบวช เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะมีการจัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ หรือการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆ

1.3.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีการไหว้ครู จากการศึกษาคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลียง พบว่าจะมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครูเพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรค และหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็เชื่อว่าจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีความรู้สึกว่าการบรรเลงไม่เข้ากันบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น คณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลียง มีการไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง ซึ่งในการไหว้ครูนี้หัวหน้าคณะหรือผู้ที่กล่าวบทสวดได้จะเป็นผู้ทำพิธี

1.4 นางดวงจันทร์ ฝนแสนห่า(นาสุริวงค์)

นางดวงจันทร์ นาสุริวงค์ เกิดเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2505 ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 13 ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นบุตรของนายวิมนานาสุริวงค์และนางปาว นาสุริวงค์ มีพี่น้องรวมทั้งสิ้น 8 คน

นางดวงจันทร์ นาสุริวงค์ มีสามีชื่อนายวิรัตน์น้อย ประทุมมั่ง (เป็นหมอลำชาวอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีฉายา วิรัตน์น้อย ม้าแข่ง) มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือวีระวัฒน์ ประทุมมั่ง และสมบัติ ประทุมมั่ง

ดวงจันทร์ นาสุริวงค์ เข้าเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านชีศรีสง่า ตำบลเขว้าใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม หลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดวงจันทร์ไม่มีโอกาสที่จะเรียนต่อ เพราะพ่อ และแม่ไม่มีเงินที่จะส่งเสีย ทำให้ดวงจันทร์มุ่งมั่นที่จะเรียนหมอลำอย่างจริงจัง เมื่ออายุสิบหกปีที่สาวของดวงจันทร์ คือ นางคำพัน จะพาดวงจันทร์ไปช่วยเมื่อมีการว่าจ้างหมอลำแต่ยังไม่ได้ขึ้นทำการแสดง เพราะที่สาวอยากให้ได้เรียนรู้ประสบการณ์เสียก่อน ต่อมาดวงจันทร์ก็ได้ขึ้นทำการแสดงเพื่อเปิดตัว แต่ยังไม่ได้แสดงตลอดคืน

พ.ศ.2528 ควงจันทร์ก็ได้รับงานแสดงหมอลำอย่างเต็มตัวจนถึง พ.ศ. 2533 ควงจันทร์ได้รับการว่าจ้างให้ไปเล่นงานต่างๆ อย่างไม่ขาดสาย และทำให้ควงจันทร์ นาสुरิวงค์ มีชื่อเสียงโด่งดังและนอกจากงานแสดงแล้วควงจันทร์ยังใช้เวลาว่างเป็นครูสอนหมอลำอีกด้วย

1.4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

แคน หมอลำควงจันทร์ นาสुरิวงค์ จะลำโดยใช้แคนแปดประกอบกรลำ ซึ่งเป็นแคนที่ประกอบไปด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำ สอดผ่านเต้าแคนแล้วผูกเป็นแพข้างละ 8 ลำ เป็นแคนที่มีระดับเสียง 7 เสียง ครบตามระบบบันไดเสียง Diatonic Scale ของสากล คือมีเสียง Do Re Mi Fa Sol La Si ส่วนเวทีจะใช้ขนาดประมาณ สูง 150 - 180 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 6 เมตร บางครั้งเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างอาจจะใช้ถึงน้ำมันขนาด 200 ลิตร ตั้งกับพื้นและได้ไม้กระดานพาด หรือบางงานอาจจะใช้เตียงหรือแคร่ทำเป็นเวทีก็ได้

1.4.2 รูปแบบการแสดง

หมอลำควงจันทร์ ฝนแสนห่า (นาสุริวงค์) ในอดีตจะลำกลอนคือลำคู่กับหมอแคน โดยเริ่มต้นจะโธ่หรือเกริ่นไหว้ครูโดยจะลำกับแคน ต่อมาก็จะเป็นกลอนประกาศศรัทธาจะใช้ท่ายุคละแนน ต่อมาลำข่าวสลับกับสุคละแนน ลำล่อง ลำด้อย ลำลา

หมอลำควงจันทร์ ฝนแสนห่า (นาสุริวงค์) เริ่มมาลำซึ่งหรือการลำประกอบกับวงดนตรีสากลเมื่อปีพุทธศักราช 2533 แต่ลำับการแสดงก็ยังเหมือนเดิมจะแตกต่างไปบ้างก็ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพที่จ้างไปทำการแสดง ในปีพุทธศักราช 2547 หมอลำควงจันทร์ได้กลับมาใช้รูปแบบการแสดงเดิมก็คือ เวลาการลำก็จะลำกับแคน แต่เวลาร้องเพลงก็จะร้องกับวงดนตรีสากล

1.4.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนคณะนางควงจันทร์ นาสुरิวงค์ จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพระเวศ งานบวช เป็นต้น การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ แต่ปัจจุบันนี้ก็ไม่ค่อยมีผู้ว่าจ้าง ราคาจ้างในสมัยก่อนจะอยู่ที่ประมาณ 3,000 - 7,000 บาท ปัจจุบัน จะอยู่ที่ประมาณ 15,000 บาท เป็นต้นไป

1.4.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

หมอลำควงจันทร์ นาสुरิวงค์ มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรมโดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลบแคลให้การแสดงในแต่ละครั้ง

ประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดงด้วย โดยอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ซึ่งเรียกว่าเหล้าก่องแพรวา

1.5 นางสมบัติ ทองเจริญ และ นางสุภาพร ทองเจริญ

สมบัติ ทองเจริญ และสุภาพร ทองเจริญ บิดาชื่อนายกันหา ทองเจริญ มารดาชื่อนางเกียง ทองเจริญ มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน ทั้งคู่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนบ้านชี และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ครอบครัวของนางสมบัติ ทองเจริญ และนางสุภาพร ทองเจริญ เป็นครอบครัวหมอลำ โดยบิดาคือนายกันหา ทองเจริญ เป็นหมอลำ และมารดาชื่อนางเกียงทองเจริญ เป็นหมอลำ ทั้งสองท่านจึงปลูกฝังให้ลูกๆทุกคนฝึกร้องการลำ แต่คนที่ฝึกร้องการลำจนสามารถขึ้นอาชีพได้มีเพียงสองท่านคือ นางสมบัติ ทองเจริญ และนางสุภาพร ทองเจริญ

นางสมบัติ และนางสุภาพร ทองเจริญ เริ่มเรียนการลำเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2520 โดยบิดามารดาเป็นผู้ฝึกสอนให้ เริ่มแรกจะท่องกลอนลำซึ่งบิดา มารดาจะจดไว้ในสมุด กลอนลำที่ท่องเป็นบทแรกก็คือกลอนไหว้ครู นอกจากนั้นก็จะเป็นบทกลอนลำประเภทต่างๆ เมื่อท่องจำได้ขึ้นใจแล้วตอนกลางคืนก็จะมาซ้อมลำกับแคนซึ่งเป็นการซ้อมลำให้เข้ากับจังหวะ และระดับเสียงของแคน นอกจากจะซ้อมลำกับแคนแล้วก็ยังต้องซ้อมเพื่อนรำด้วย หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ เริ่มรับงานแสดงครั้งแรกเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2523 โดยเป็นการลำกลอนกับแคนดวงเดียว

1.5.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงของหมอลำสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ ในสมัยก่อนนั้นมีเพียงแคน และเวทีที่ทางเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างเตรียมไว้ให้เท่านั้น แคน หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ จะลำโดยใช้แคนแปดประกอบการลำ ซึ่งเป็นแคนที่ประกอบไปด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำ สอดผ่านเต้าแคนแล้วผูกเป็นแพข้างละ 8 ลำ เป็นแคนที่มีระดับเสียง 7 เสียง ครบตามระบบบันไดเสียง Diatonic Scale ของสากล ส่วนเวทีจะใช้ขนาดประมาณ สูง 150 – 180 เซนติเมตร กว้างประมาณ 4 เมตร ยาวประมาณ 6 เมตร บางครั้งเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้างอาจจะใช้ถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร ตั้งกับพื้นและได้ไม้กระดานพาด หรือบางงานอาจจะใช้เคียงหรือแคร่ทำเป็นเวทีก็ได้

1.5.2 รูปแบบการแสดง

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ จะมีรูปแบบการแสดงที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา มารดา คือเริ่มต้นจะเป็นการขกครูหรือการไหว้ครู การลำประกาศศรัทธาเพื่อ

เป็นการประกาศความเป็นมาของการจัดงานของเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้าง กลอนถามข่าวเป็นการลำไค้คอบระหว่างหมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ลำกรีนเข้าเรื่องเป็นการลำเพื่อที่จะบอกว่าการแสดงในครั้งนี้จะลำในเรื่องอะไร การลำเรื่องเป็นการหยิบยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ มาลำ อาจจะเป็นนิทานพื้นบ้านหรือบทกลอนสอนใจต่าง ๆ มาลำ และสุดท้ายคือการลำลาซึ่งเป็นการกล่าวอำลาแก่ผู้ฟัง

1.5.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆ ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพะเวด งานบวช หรือแม้กระทั่งการลำหน้าศพ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จันซอน” เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ก็ไม่มีการแสดงเพราะไม่มีใครว่าจ้าง ราคาจ้างในสมัยก่อนจะอยู่ที่ประมาณ 2,000 - 6,000 บาท ปัจจุบัน จะอยู่ที่ประมาณ 15,000 บาท เป็นต้นไป

1.5.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรม โดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลบ้ตลาคให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดงด้วย ส่วนคำกล่าวไหว้ครูคาถาตามนิยามของหมอลำนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริงที่จะศึกษาการเป็นหมอลำ และได้ทำพิธีไหว้ครูฝากตัวเป็นศิษย์เท่านั้นจึงจะได้รับการถ่ายทอด แต่บิดาและมารดาของหมอลำสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ ก็ไม่ได้ถ่ายทอดให้กับหมอลำทั้งสองเนื่องจากท่านเห็นว่าการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของคาถานั้นจะมีข้อ “คะลำ” หรือข้อห้ามต่างๆอยู่หลายอย่าง เช่น ห้ามทานอาหารในงานศพ ห้ามเดินลอดราวตากผ้าถุง เป็นต้น ซึ่งถ้าหมอลำได้รับการถ่ายทอดคาถาตามนิยามแล้วปฏิบัติตามข้อห้ามเหล่านี้ไม่ใค้ก็จะกลายเป็น “ปอป” ตามความเชื่อของชาวอีสาน

2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของดนตรีและการแสดงของบ้านชี ตำบลเขวาสินรินทร์

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2.1 คณะซิมครกลองยาว

2.1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

เครื่องขยายเสียง เป็นเครื่องขยายเสียงที่ใช้ขยายเสียงของเครื่องดนตรีไฟฟ้า คือ หินไฟฟ้า และอีเลคโทน (Electone) โดยจะประกอบและติดตั้งอยู่กับรถเข็น โดยให้ลำโพงเสียงหุ้มอยู่ด้านข้างของรถเข็น และลำโพงเสียงแหลมอยู่ด้านบน กระบะของรถเข็นจะวางพาวเวอร์แอมป์

(Power amp) ปริแอมป์ (Pre amp) และเบตเตอร์ สำหรับจ่ายไฟ ซึ่งก่อนการออกแสดงทุกครั้งต้องนำเบตเตอร์มาชาร์จไฟอย่างน้อย 1 วัน หรือจนกว่าเบตเตอร์จะเต็ม

พินไฟฟ้า เป็นพิน 2 คอ โดยใส่สายกีตาร์คอละตามสาย ด้านหัวของพินคอด้านบนจะแกะสลักเป็นรูปหัวหงส์ ส่วนคอด้านล่างจะแกะเป็นรูปหัวพญานาค ให้สายสะพายโดยผูกกับห่วงที่ยึดไว้ตรงตัวพินและตรงหัวพิน การตั้งสายจะตั้งสายเหมือนกันทั้งสองคอ คือ สายที่ 1 ซึ่งอยู่ด้านล่างของคอพินจะตั้งเป็นเสียง มีต่ำ (E) สายที่ 2 ซึ่งอยู่ตรงกลางของคอพินจะตั้งเป็นเสียง ลา (A) และสายที่สามซึ่งอยู่ด้านบนสุดของคอพินจะตั้งเป็นเสียง มีสูง (E) โดยการเทียบเสียงจะเทียบกับเสียงของอีเลคโทน

อีเลคโทน (Electone) เป็นเครื่องดนตรีเสียงสังเคราะห์ที่สามารถเลียนเสียงเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ได้หลายเสียง ในปัจจุบันนิยมนำมาบรรเลงกับวงกลองยาวเนื่องจากสามารถเล่นทำนองเพลงต่างๆ ได้หลากหลาย และมีน้ำหนักเบาสามารถสบายเดินแห่ได้ง่าย โดยผู้บรรเลงจะใช้ฝ่าขวามือผูกกับด้านข้างของตัวอีเลคโทนและใช้ตรงกลางค้ำคอเพื่อที่จะได้สะดวกเวลาเดินบรรเลง

กลองชุดทรีโอ (Trio) เป็นกลองชุดสามใบเรียงลำดับจากใบเล็กสุดอยู่ทางด้านซ้าย ใบกลาง และใบใหญ่สุดอยู่ด้านขวามือ มีแท่งเหล็กสำหรับใส่ฉาบอยู่ตรงกลาง ตรงด้านหน้ามีที่ผูกคาวเบล (Cow bell) สำหรับเคาะประกอบจังหวะ และมีห่วงสำหรับสะพายเวลาเดินบรรเลง กลองชุดทรีโอ (Trio) เป็นกลองที่เอาไว้บรรเลงระหว่างช่วงต่อของท่อนเพลงเพื่อเพิ่มความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

2.1.2 รูปแบบการแสดง

การตั้งขบวน คณะซึนครกลองยาวจะมีรูปแบบการตั้งขบวนอยู่ 2 รูปแบบเหมือนเดิม คือ รูปแบบการบรรเลงอยู่กับที่ และ รูปแบบการเดินบรรเลง

รูปแบบการบรรเลงอยู่กับที่คณะซึนครกลองยาวจะยังคงใช้รูปแบบเดิม แต่รูปแบบการเดินบรรเลงคณะซึนครกลองยาวมีการปรับเปลี่ยน โดยการตั้งขบวนจะตั้งขบวนเป็นแถวตอนลึกเช่นเดิมแต่ตำแหน่งการยืนจะเปลี่ยน โดยให้กลองยาวอยู่ทางด้านข้าง กลองชุดทรีโอ (Trio) ฉาบ ฉิ่ง กั๊บแก๊บ อยู่ตรงกลาง และอีเลคโทน (Electone) พินไฟฟ้า และเครื่องขยายเสียงจะอยู่ท้าย

การบรรเลง การบรรเลงของคณะซึนครกลองยาวในปัจจุบันจะนิยมบรรเลงตามทำนองเพลงสมัยใหม่ โดยจะให้อีเลคโทน (Electone) และพินไฟฟ้าบรรเลงทำนองเพลง ส่วนกลองยาวและกลองร่ำมะนาจะตีจังหวะประกอบ ซึ่งรูปแบบจังหวะก็จะเปลี่ยนไปตามบทเพลงที่บรรเลง ส่วนการแต่งกายนั้นคณะซึนครกลองยาวจะใส่เสื้อม่อฮ่อม และผ้าโสร่ง เฉพาะในการเข้าร่วมการประกวด และพิธีที่สำคัญเท่านั้น นอกนั้นจะใช้เสื้อยืด กางเกงขาสั้นธรรมดา

2.1.3 โอกาสในการแสดง

คณะจีนครกलयาวในปัจจุบันยังคงรับงานแสดงทั่วไปที่มีผู้ว่าจ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นงานมงคล เพราะงานอวมงคลนั้นชาวบ้านไม่นิยมนำวงกลองยาวมาร่วมขบวน และโอกาสที่ใช้ในการบรรเลงของวงจะเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีของชาวอีสาน หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ฮีดสิบสอง” หรือประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานยึดถือปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี

2.1.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คณะจีนครกलयาวในสมัยปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครู เพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรคและหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็เชื่อว่ามักจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีเรื่องทะเลาะวิวาท มีความรู้สึกว่าการบรรเลงไม่เข้ากันบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น นอกจากนี้คณะจีนครกलयาวยังมีความเชื่อว่าสาเหตุที่นำกลองยาวมาผสมกับขี้เถ้าและนำมาติดหน้ากลองเพราะมีความเชื่อว่าครูบาอาจารย์ที่เคารพนับถือนั้นชอบของหวาน หากนำวัสดุชนิดอื่นเช่นข้าวเหนียวมาติดหน้ากลองก็จะทำให้การบรรเลงติดขัด ตีกลองเสียงไม่ดัง เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันนี้คณะจีนครกलयาวก็มีการไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง ซึ่งในการไหว้ครูนี้หัวหน้าคณะหรือผู้ที่กล่าวบทสวดได้จะเป็นผู้ทำพิธี

2.2 คณะราตรีจีนคร

2.2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

คณะสวดสรภัญญะในปัจจุบันก็ยังคงไม่มีอุปกรณ์ในการแสดงมาก เนื่องจากความสำคัญของการแสดงอยู่ที่เนื้อหาของบทสวด ความพร้อมเพรียงของการสวด และท่วงทำนองของการสวด อุปกรณ์ที่ใช้จึงมีเพียงพานดอกไม้ที่ทำจากใบตองเพื่อใช้ไหว้ครูเหมือนอย่างในอดีต

1.2.2 รูปแบบการแสดง

รูปแบบการนั่งและการแต่งกาย คณะสวดสรภัญญะราตรีจีนครยังคงรักษารูปแบบการแสดงโดยเริ่มจากการนั่ง สมาชิกในคณะจะนั่งเป็นแถวหน้ากระดาน โดยมีพานดอกไม้วางไว้ด้านหน้าของแต่ละคน ผู้ที่เป็นผู้ร้องนำจะนั่งทางขวามือสุดถัดจากนั้นก็จะเป็นลูกคู่ที่คอยร้องรับ ในระหว่างการสวดก็จะนั่งพับเพียบและพนมมือ ไหว้ตลอดการสวดเหมือนอย่างในอดีต การแต่งกายของคณะสวดสรภัญญะราตรีจีนครก็เช่นเดียวกัน ยังคงรักษาการแต่งกายเหมือนอย่างในอดีต คือจะนุ่งผ้าถุงพื้นบ้าน (หมี่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม) สวมเสื้อม่อฮ่อม และใช้สไบสีขาวพาดบ่า แต่ถ้าสวดในงานพิธีกรรมต่างๆของหมู่บ้าน ก็อาจจะสวมชุดพื้นบ้านธรรมดาแค่ใช้สไบพาดบ่าก็ได้

รูปแบบการประกวดสรภัญญะ คณะสรภัญญะราตรีจีนนคร จะมีลักษณะการประกวดอยู่ 2 รูปแบบเหมือนในอดีต คือ การประกวดในงานพิธีต่างๆ และการประกวดสำหรับการประกวดสรภัญญะ

2.2.3 โอกาสในการแสดง

ในการประกวดสรภัญญะของคณะราตรีจีนนคร เมื่อก่อนจะนิยมประกวดสรภัญญะในเทศกาลออกพรรษา และเข้าพรรษา แต่ในปัจจุบันจะมีประกวดในงานพิธีอื่นๆด้วย เช่น งานบุญกฐิน บุญผะเหวด งานศพ งานบวช งานฉลองโบสถ์ วันพระ ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วงานประเพณีอื่นๆที่จัดขึ้นที่วัด ก็จะมีการเชิญคณะสรภัญญะราตรีจีนนครขึ้นประกวด การเข้าร่วมการประกวดขับร้องสรภัญญะตามสถานที่ต่างๆ หรือแม้กระทั่งการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆด้วย

2.2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คณะประกวดสรภัญญะราตรีจีนนคร ในปัจจุบันก็จะทำพิธีไหว้ครูก่อนการแสดงทุกครั้ง เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ โดยผู้นำไหว้ครูจะยกพานดอกไม้บูชาครู ไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดา-มารดา คุณครูอาจารย์ พอเสร็จจากการประกอบพิธีแล้วจึงจะเริ่มประกวดสรภัญญะ

2.3 นายสมาน และนางคำปิ่น อุทัยเลียง (หมอลำกลอน)

2.3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

ปัจจุบันอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงของพ่อสมาน และแม่คำปิ่น อุทัยเลียง ก็ยังคงเป็นอุปกรณ์เครื่องดนตรีที่มีมาจากอดีต คือมีแคนแปด 1 ควง กลอง 1 ใบ พิณโปร่ง 1 ตัว ฉาบ 1 คู่ และฆ้อง 1 คู่ เวทีที่ใช้แสดงก็แล้วแต่ทางเจ้าภาพ หรือผู้ว่าจ้างจัดเตรียมไว้ให้ แต่บางครั้งก็อาจจะมีการขึ้นร่วมแสดงกับวงหมอลำยุคใหม่ที่ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลง เช่น กลองชุด กีตาร์ กีตาร์เบส

2.3.2 รูปแบบการแสดง

คณะหมอลำพ่อสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง ยังคงใช้รูปแบบการแสดงเหมือนในอดีตทุกประการ โดยการแสดงเริ่มต้นจะเริ่มจากการลำกลอนพื้นบ้านประเภทต่างๆ การลำเพลิน การลำล่องยาว และการลำเค็ยลำลา

2.3.3 โอกาสในการแสดง

การแสดงของหมอลำกลอนคณะนายสมาน แม่คำปิ่น อุทัยเลียง ในปัจจุบันก็จะมีงานแสดงในเทศกาลต่างๆขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญสะเทวด งานบวช เป็นต้น นอกจากนั้นก็จะมีงานที่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนงานจัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน การเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ หรือการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆ แต่ในปัจจุบันก็ไม่ค่อยมีงานแสดงเพราะไม่มีผู้ว่าจ้าง

2.3.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันคณะหมอลำนายสมาน อุทัยเลียง ก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องพิธีการไหว้ครูเพื่อช่วยเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในการบรรเลง ให้การบรรเลงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีอุปสรรค โดยในปัจจุบันนี้นายสมาน และนางคำปิ่น อุทัยเลียง ก็ยังเชื่อว่าหากไม่ได้ไหว้ครูก่อนการแสดงก็เชื่อว่ามักจะมีเหตุทำให้การแสดงมีอุปสรรค มีความรู้สึกว่าการแสดงไม่เข้ากับบรรเลงอย่างไรก็ไม่สนุก เป็นต้น โดยก่อนการแสดงทุกครั้งก็จะมีการไหว้ครูเหมือนอย่างในอดีตที่ผ่านมา

2.3 นางดวงจันทร์ นาสุริวงศ์

2.4.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

ปัจจุบันหมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ จะใช้อุปกรณ์ในการแสดงเป็นเครื่องดนตรีสากลตามลักษณะของหมอลำซึ่ง ซึ่งจะเป็นการร้องเพลงสลับกับการลำเพราะฉะนั้นอุปกรณ์เครื่องดนตรีจึงเป็นเครื่องดนตรีสากลเป็นส่วนมาก เช่น กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส กลองชุด คีย์บอร์ด (Keyboard) นอกจากเครื่องดนตรีที่มีการพัฒนามาใช้เครื่องดนตรีสากลแล้ว เวทีและเครื่องเสียงก็มีการพัฒนาเพื่อแข่งขันกับหมอลำคณะอื่นๆด้วย

2.4.2 รูปแบบการแสดง

หมอลำดวงจันทร์ ฝนแสนห่า(นาสุริวงศ์) ในปัจจุบันก็ยังคงรักษารูปแบบการแสดงของคนไว้ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อให้ทันยุคสมัย โดยเริ่มต้นจะโอ้หรือเกริ่นไหว้ครู โดยจะลำกับแคน ต่อมาก็จะเป็นกลอนลำประกาศศรัทธาจะใช้สายสุดสะเนน ต่อมาลำยาวสลับกับสุดสะเนน ลำล่อง ลำเดี่ยว ลำลา แต่ที่แตกต่างจากอดีตก็คือในปัจจุบันหมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ ต้องร้องเพลงสลับกับการลำด้วย ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบของหมอลำซึ่งในปัจจุบัน โดยเริ่มจากปีพุทธศักราช 2547 หมอลำดวงจันทร์ได้กลับมาใช้รูปแบบการแสดงเดิมก็คือ เวลาการลำก็จะลำกับแคน แต่เวลาร้องเพลงก็จะร้องกับวงดนตรีสากล

2.4.3 โอกาสในการแสดง

ปัจจุบันโอกาสในการแสดงของหมอลำกลอนคณะนางดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ ก็จะมียานแสดงในเทศกาลต่างๆขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพะเวด งานบวช เป็นต้น นอกจากนี้ก็จะมีเข้าร่วมการประกวดหมอลำกลอนตามสถานที่ต่างๆ แต่ก็ไม่ค่อยมีงานแสดง เพราะไม่มีผู้ว่าจ้าง โดยราคาค่าจ้าง ในปัจจุบัน จะอยู่ที่ประมาณ 15,000 บาท เป็นต้นไป

2.4.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันหมอลำดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ ก็ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรม โดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลี่คลายให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดงด้วย โดยมีอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ซึ่งเรียกว่าเหล็กก่องแพรวา ซึ่งในปัจจุบันนี้หมอลำดวงใจ นาสุริวงศ์ ก็จะไหว้ครูทุกครั้งก่อนขึ้นทำการแสดง

2.5 นางสมบัติ และนางสุภาพร ทองเจริญ

2.5.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ เริ่มนำอุปกรณ์ในการแสดง เป็นเครื่องดนตรีสากลตามลักษณะของหมอลำซึ่งเข้ามาใช้ โดยเริ่มมีการนำกลองชุดและพิณเข้ามาใช้ในคณะประมาณ ปีพุทธศักราช 2533 และมีการนำ คีย์บอร์ด (Keyboard) กีตาร์ กีตาร์เบส เข้ามาใช้ในภายหลัง จนเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2545 จึงได้กลับมาลำกับแคนดวงเดียวในรูปแบบของหมอลำกลอนจนถึงปัจจุบัน

2.5.2 รูปแบบการแสดง

ปัจจุบันหมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ก็ยังคงใช้รูปแบบการแสดงที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดา มารดา คือเริ่มต้นจะเป็นการยกครูหรือการไหว้ครู การลำประกาศศรัทธาเพื่อเป็นการประกาศความเป็นมาของการจัดงานของเจ้าภาพหรือผู้ว่าจ้าง กลอนถามข่าวเป็นการลำได้ตอบระหว่างหมอลำฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ลำกรั้นเข้าเรื่องเป็นการลำเพื่อที่จะบอกว่าการแสดงในครั้งนี้จะลำในเรื่องอะไร การลำเรื่องเป็นการหยิบยกเอาเรื่องราวต่างๆมาลำ อาจจะเป็นนิทานพื้นบ้านหรือบทกลอนสอนใจต่างๆมาลำ และสุดท้ายคือการลำลาซึ่งเป็นการกล่าวอำลาแก่ผู้ฟัง

2.5.3 โอกาสในการแสดง

ปัจจุบันการแสดงของหมอลำกลอนสมบัติ และสุภาพร ทองเจริญ ก็ยังคงรับงานแสดงในเทศกาลต่างๆขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง เช่น งานบุญกฐิน บุญพระเวศ งานบวช เป็นต้น แต่ปัจจุบันก็ไม่มีงานแสดงเพราะไม่มีผู้ว่าจ้าง เนื่องจากการลำกลอนในปัจจุบันนี้ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เพราะไม่สนุกสนานเร้าใจเหมือนหมอลำซิ่ง

2.5.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันหมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ก็ยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีกรรมโดยเฉพาะการไหว้ครู ซึ่งถือว่าเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์จะช่วยคลี่คลายให้การแสดงในแต่ละครั้งประสบความสำเร็จ และเป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้แสดง หมอลำสมบัติ และหมอลำสุภาพร ทองเจริญ ใช้คำไหว้ครูแบบธรรมคา คือการกล่าว นะโมฯ 3 จบ และกล่าวคำอาราธนาถึงศักดิ์สิทธิ์ต่างๆให้คลี่คลายให้ประสบความสำเร็จในการแสดง

อภิปรายผล

จากการศึกษาคนตรีและการแสดงกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ของหมู่บ้านในชนบท จังหวัดมหาสารคาม : กรณีศึกษา บ้านชี ตำบลเวหาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมคนตรีและการแสดงของบ้านชี โดยแยกเป็นหัวข้อดังนี้

1. วัฒนธรรมกลองยาวของบ้านชี

1.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงของกลองยาวคณะชินครกลองยาวเป็นอุปกรณ์สมัยใหม่ที่ใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้า และอุปกรณ์ขยายเสียงเข้ามาใช้ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่คณะชินครกลองยาวได้รับวัฒนธรรมมาจากชุมชนอื่น ซึ่งจุดประสงค์หลักก็เพื่อขยายเสียงให้ดังมากยิ่งขึ้น และใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้าบรรเลงเพลงสมัยใหม่ได้อย่างหลากหลาย และตรงตามความต้องการของผู้ว่าจ้างที่ต้องการให้คณะกลองยาวเล่นเพลงได้หลากหลายและสนุกสนานเร้าใจ ซึ่งปัจจุบันกลองยาวคณะไหนที่ไม่มีอุปกรณ์เหล่านี้ก็แทบที่จะไม่มีผู้ว่าจ้าง ถึงแม้การสัมภาษณ์นายสุวรรณ วงษ์หาแพง จะต้องการให้คณะกลองยาวนำรูปแบบเดิมมาบรรเลงหรือนำเครื่องดนตรีอีสานเช่นโปงลางมาร่วมบรรเลงด้วย แต่แนวโน้มความเป็นไปได้ก็ดูจะเลือนลาง เพราะชุมชนชาวบ้านชื่นชอบการเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้เครื่องดนตรีสมัยใหม่มากกว่า ซึ่งก็เป็นการเปลี่ยนเพื่อให้คณะกลองยาวยังมีผู้ว่าจ้างและเพื่อให้คณะชินครกลองยาวดำรงอยู่ต่อไปได้

1.2 รูปแบบการแสดง

รูปแบบการแสดงของวงกลองยาวในปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ดังจะเห็นได้จากการประกวดกลองยาวตามสถานที่ต่างๆที่จะมีการแสดงท่าทางผาดโผนต่างๆ และทำให้เกิดการลอกเลียนแบบการแสดงต่อกันไป คณะจิตรกรกลองยาวก็เป็นอีกคณะหนึ่งที่ได้รับเอารูปแบบการแสดงผาดโผน การต่อตัว หรือการแสดงท่าทางต่างๆมาประกอบในการแสดงกลองยาวของตน ซึ่งก็ถือว่าเป็นการรับเอาวัฒนธรรมที่แพร่กระจายมาจากชุมชนอื่น นับว่าเป็นเรื่องที่ดีที่มีการพัฒนารูปแบบการแสดง แต่ที่น่าเป็นห่วงก็คืออุปกรณ์ที่ใช้เพื่อความปลอดภัยนั้นจะไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้านเท่าที่ควร นอกจากรูปแบบการแสดงแล้ว การบรรเลงของคณะกลองยาวในปัจจุบันนี้ก็ไปให้ความสำคัญกับการบรรเลงเพลงลูกทุ่ง เพลงหมอลำ และเพลงสตริงสมัยใหม่ โดยใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้าเช่น อีเลคโทน (Electone) และทิมไฟฟ้า จนบางคนไม่สามารถที่จะบรรเลงลายเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานได้

1.3 โอกาสในการแสดง

โอกาสในการแสดงของคณะกลองยาวปัจจุบันนี้ก็ยังคงนับว่าได้รับความนิยมจากชาวบ้านอยู่ไม่น้อย เนื่องจากวงกลองยาวของอีสานมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของชาวอีสานอยู่มากพอสมควร ดังจะเห็นได้จากประเพณีต่างๆของชาวอีสานที่จะต้องใช้กลองยาวในการนำขบวนแห่หลายๆประเพณี แต่ทั้งนี้คณะกลองยาวที่จะได้รับการว่าจ้างก็ต้องเป็นคณะกลองยาวสมัยใหม่ที่มีเครื่องขยายเสียง และเครื่องดนตรีไฟฟ้าที่ได้รับความนิยม และบรรเลงเพลงสมัยใหม่ได้อย่างสนุกสนานรื่นเริงเท่านั้นจึงจะได้รับการว่าจ้าง

1.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คงจะมีเพียงเรื่องของพิธีกรรมและความเชื่อเท่านั้นที่ปัจจุบันนี้ก็ยังคงได้รับการถ่ายทอดและสืบทอดปฏิบัติ จากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน น่าจะสืบเนื่องมาจากความมีนิตยภัตคุณผู้คุณของคนอีสาน ผู้สำนึกในพระคุณของครูบาอาจารย์ เมื่อจะกระทำการใดๆก็ให้ระลึกถึงผู้มีพระคุณเป็นอันค้ำแรก

2. คณะสวดสรภัญญะ

2.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

การสวดสรภัญญะเป็นประเพณีของชาวอีสานที่สืบทอดต่อกันมาช้านาน โดยชาวบ้านจะไปรวมกันสวดที่วัดดอนกลางคืน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เพื่อบูชาพระรัตนตรัยและสวดนคิธรรมแก่พุทธศาสนิกชน อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงจึงมีเพียงพานดอกไม้ รูป เทียน ที่ใช้สำหรับไหว้พระรัตนตรัย และไหว้ครูก่อนจะเริ่มการสวดสรภัญญะ ซึ่งคณะราตรีจิตรกรก็ยังคงสืบทอดการปฏิบัติวัฒนธรรมการสวดสรภัญญะมาจนถึงปัจจุบัน

2.2 รูปแบบการแสดง

คณะราตรีจีนนครเป็นคณะสวดสรภัญญะอีกคณะหนึ่งที่ยังคงรักษารูปแบบการแสดงไม่ว่าจะเป็น การสวดสรภัญญะ การแต่งกาย หรือลำดับการแสดงต่างๆ ก็ยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ทำให้การสนับสนุนเป็นอย่างมาก เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านของชาวอีสาน

2.3 โอกาสในการแสดง

ปัจจุบันโอกาสในการแสดงของคณะสวดสรภัญญะก็ยังคงเป็นงานประเพณีต่างๆของชาวอีสาน งานประกวดตามสถานที่ต่างๆ หรือการเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการสวดสรภัญญะตามโรงเรียนหรือหน่วยงานต่างๆ แต่งานที่มีผู้ว่าจ้างค่อนข้างน้อยจึงเป็นเรื่องยากที่จะให้ชาวบ้านฝึกการร้องสรภัญญะเพื่อยึดเป็นอาชีพ

2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

คณะสวดสรภัญญะยังคงรักษาพิธีการไหว้ครูเพื่อระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ โดยจะทำพิธีทุกครั้งก่อนการสวดสรภัญญะ ซึ่งถือว่าเป็นพิธีที่ดีที่ควรมีการถ่ายทอดและสืบทอดเพื่อให้ดำรงอยู่สืบต่อไป

3. คณะหมอลำ

3.1 อุปกรณ์การแสดง

อุปกรณ์การแสดงของคณะหมอลำปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะการนำเอาเครื่องดนตรีสากลเข้ามาใช้ประกอบการลำ โดยจุดประสงค์ก็เพื่อให้มีความเร้าใจและสนุกสนานมากยิ่งขึ้น เช่นการนำกลองซอ คีย์บอร์ด (Keyboard) กีตาร์ กีตาร์เบส เป็นต้น ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้ในอดีตก็ยังคงมีใช้ เช่น แคน พิณ โดยที่พิณถูกนำไปคิดตั้งเครื่องรับสัญญาณเสียง (Pick up) จึงเรียกว่าพิณไฟฟ้า ซึ่งเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานกับวัฒนธรรมตะวันตกที่ได้รับความนิยมในกลุ่มคนรุ่นใหม่มากกว่า คณะหมอลำไหนที่ยังล้าลอนกับแคนควงเคียว เช่นคณะพ่อสมานและแม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง ก็ไม่ค่อยมีงานการแสดง หรือแม้แต่มแม่สมบัติ และแม่สุภาพร ทองเจริญ ซึ่งปัจจุบันได้กลับมาล้าลอนกับแคนควงเคียวก็ไม่มียานออกแสดง สาเหตุก็น่าจะเนื่องจากความสนุกสนานเร้าใจของหมอลำกลอนธรรมดาสู้หมอลำกลอนซึ่งไม่ได้ แต่ถ้าเทียบราคาค่าจ้าง หมอลำกลอนที่ล้ากับแคนควงเคียวกลับมีราคาค่าจ้างที่แพงกว่าหมอลำกลอนซึ่ง เพราะหมอลำกลอนกับแคนควงเคียวต้องล้ากับแคนตลอดทั้งคืนไม่มีการร้องเพลงสลับเหมือนหมอลำกลอนซึ่ง จึงยากต่อการที่จะฝึกฝนท่องจำเนื้อร้อง และยากที่จะมีคนสืบทอดอาชีพนี้ต่อไป

3.2 รูปแบบการแสดง

รูปแบบการแสดงของหมอลำปัจจุบันนี้ก็มีเปลี่ยนแปลงไปพอสมควร โดยเฉพาะหมอลำซึ่ง เริ่มจากการแต่งกาย หมอลำกลอนในอดีตจะแต่งกายโดยสวมเสื้อผ้าไหม ผ้าซิ่น(ผ้าถุง) ผ้าไหม แต่ปัจจุบันหมอลำกลอนซึ่งจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีจูดฉลาด กระโปรงสั้นเหนือเข่า เสื้อเอวลอย นอกจากหมอลำแล้วทางเครื่องหมอลำซึ่งก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการแต่งกายที่ถือว่าไป เพื่อดึงดูดผู้ชมกับการแสดงที่หิว هوا การฟ้อน การรำก็เปลี่ยนไปเป็นการเต้นตามแบบตะวันตก (Dancing)

การลำของหมอลำในปัจจุบันก็แตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง หมอลำกลอนในอดีตจะต้องท่องกลอนลำซึ่งมีครูหรือผู้มีความรู้เป็นผู้แต่งให้ เนื้อหาจะเป็นบทสอนทางศีลธรรม คติเตือนใจต่างๆ แต่ในปัจจุบันหมอลำกลอนซึ่งจะลำสลับกับการร้องเพลง หรือบางคนอาจจะลำไม่ได้เลย นอกจากนี้ภาษาที่ใช้ก็มักจะแสดงออกในเรื่องการวาทะเป็นส่วนใหญ่

3.3 โอกาสในการแสดง

โอกาสในการแสดงของหมอลำกลอนในปัจจุบันนี้น้อยมากที่จะมีผู้ว่าจ้าง โดยเฉพาะหมอลำกลอนที่ลำกับแคนดวงเดียว จากการสัมภาษณ์พ่อสฆาน และแม่คำปิ่น อุทัยเลี้ยง แม่สมบัติ และแม่สุภาพร ทองเจริญ ก็ได้ความว่าที่ได้เลิกการลำนั้นไม่ใช่ว่าอยากจะเลิกแต่เป็นเพราะไม่มีผู้ว่าจ้างก็นับได้ว่าเป็นการเสื่อมความนิยมในวัฒนธรรมดั้งเดิมและมีการรับเอาวัฒนธรรมอื่นๆมาประยุกต์เข้ากับวัฒนธรรมเดิม อย่างเช่นนางดวงจันทร์ นาสุริวงศ์ ปัจจุบันยังมีงานแสดงอยู่บ้าง เพราะได้รับแสดงแบบหมอลำซึ่งด้วยแต่เวลาเธอลำนางดวงจันทร์จะลำกับแคนเพียงดวงเดียวส่วนเวลาร้องเพลงจึงจะร้องกับวงดนตรีสากล

3.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

พิธีกรรมการไหว้ครูยังเป็นสิ่งที่หมอลำทุกคนให้ความสำคัญจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยทั้งหมดได้รับการถ่ายทอดมาจากครูอาจารย์ แต่ละคณะก็จะมีเครื่องไหว้ครูที่แตกต่างกันบ้างแต่ทุกคณะจะมีความเชื่อที่เหมือนกันคือหากไม่ไหว้ครูก่อนการแสดง ก็จะทำให้การแสดงมีอุปสรรค ยิ่งถ้ารักษาตามความหมายที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูอาจารย์ไว้ไม่ได้ก็จะกลายเป็น “ปอป” ตามความเชื่อของคนอีสานเลยทีเดียว

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารวบรวมคำกลอนของหมอลำกลอนคณะต่างๆไว้ เพื่อเก็บรวบรวมให้เป็นหมวดหมู่ของคำกลอนประเภทต่างๆ
2. ควรมีการศึกษารวบรวมคำกลอนสรภัญญะประเภทต่างๆ และศึกษาเปรียบเทียบกับคำกลอนคณะสวดสรภัญญะคณะอื่นๆ

3. ควรมีการศึกษาทำนองกลอนลำของหมอลำกลอนแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงทำนองกลอนลำพื้นบ้านของหมอลำกลอนแต่ละชุมชน
4. ควรมีการศึกษาถึงการพึ่งพาตัวเองได้ ของศิลปินพื้นบ้านอีสานแขนงต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น
5. ควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมดนตรีและการแสดง ของหมู่บ้านในชนบทอีสานตามท้องถิ่นต่างๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- กาต้ก เต๊ะขันหมาก. “วัฒนธรรมไทย” ศิลปินแห่งชาติ. 75-79 ; 26 ตุลาคม, 2530.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ดนตรีพื้นบ้านและศิลปะการแสดงของไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2528.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. ของดีอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2520.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งทศวรรษ. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2528.
- _____ . ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, 2523.
- จินตนา คำรงค์เลิศ. วรรณกรรมเพลงลูกทุ่ง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- จำรูญ หอมระรื่น. วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของพร ภิมรณ. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534.
- เจริญชัย ชนไพโรจน์. ดนตรีพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2526.
- _____ . ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2526.
- _____ . ดนตรีผู้ไทย. มหาสารคาม : ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2521.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : โอเคเอ็นสโตร์, 2530.
- ัชชวาล วงษ์ประเสริฐ. คู่มือการอบรมนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2535.
- ธนพชร นุตสาระ. การแสดงจ๊าดไต คณะบ้านห้วยขาน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2546.
- ธวัช วิวัฒน์ปฐพี. มโหรีพื้นบ้านอีสาน อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ศิลปะไทย. กรุงเทพฯ : ศิลปวัฒนธรรม, 2533.
- บุญโฮม พรศรี. พิณอีสานกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.

บุญยงค์ เกศเทศ. วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์. อุบลราชธานี : ขงสวัสดิ์การพิมพ์, 2536.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ประเวศ วะสี. “วัฒนธรรมกับการพัฒนา.” ใน พระพุทธสถานากับจิตวิญญาณสังคมไทยประเด็นวิจัย
ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. ร้อยกรองชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : โอเคียนสโตร์, 2531.

ปรีชา หิรัญประคิษฐ์. “วัฒนธรรมพื้นบ้าน.” ใน ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.

พรพิมล สุกสิทธิ์. “แหล่งสนเทศทางวัฒนธรรม,” ที่ระลึกส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 13. หน้า
23-27 ; มหาสารคาม : โรงพิมพ์อภิชาติ, 2533.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำพูน. ลักษณะสังคมไทยและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : บทพิชการพิมพ์,
2528.

พูนพิศ อมาตยกุล. ดนตรีวิจัย (ความรู้เรื่องดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม). กรุงเทพฯ :

คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.

พระเทพเวที. วัฒนธรรมกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป, 2532.

พิทยา สายหู. “วัฒนธรรมสัมพันธ์.” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วัฒนธรรมศึกษา.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

เรื่องศักดิ์ ทะลัยนิต. “คนตรีพื้นบ้านที่ชาวอีสานกำลังจะลืม.” แนวหน้า : หน้า 2 ; 28 มกราคม, 2534.

ลัดดา พันสนอก. การละเล่นพื้นบ้าน. สกลนคร : ภาควิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏสกลนคร, ม.ป.ป.

วิรัช บุญยกุล. “คนตรีพื้นเมืองอีสาน.” ใน รายงานเอกสารสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2524.

วีณา วิสเพ็ญ. “คนตรีพื้นเมืองอีสาน.” ใน ศิลปวัฒนธรรมอีสานสัญจร ครั้งที่ 1 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
2533.

ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. การพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.

ศ.ศิริรักษ์. ลอกราชวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, 2531.

สันทนา ทิพวงศา. เครื่องดนตรีในวรรณกรรมอีสาน. ปริญญาโท กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2535.

- สาร สารทัศนานันท์. การละเล่นพื้นบ้านท้องถิ่นจังหวัดเลย. เลข : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย วิทยาลัย
ครูเลข, 2531.
- ตำเริง คำโมง. ดนตรีอีสาน. มหาสารคาม : ภาควิชาดนตรีศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยครู
มหาสารคาม, 2522.
- _____. "เพลงขับร้องไทย-ลาว," มรดกอีสาน : หน้า 106-107 ; มหาสารคาม : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2535.
- _____. ดนตรีอีสาน : แดนและเครื่องดนตรีอื่นๆที่เกี่ยวข้อง. มหาสารคาม : สถาบันราชภัฏ มหาสารคาม
, 2537.
- สมจิตร พ่วงบุตร. เพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์,
2531.
- สมพงษ์ บุตรโรจน์. "หมอลำ," ใน งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 13. มหาสารคาม :
อภิชาตการพิมพ์, 2532.
- สุจรีต บัวพิมพ์. "แนวคิดในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย."
ใน เอกสารการสอนชุดวิชาศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. พิมพ์ครั้งที่
2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2533.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 8.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2536.
- สุพรรณณี เหลือบุญชู. ดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2541.
- สุวรรณมา เกรียงไกรเพชร. "ความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงพื้นบ้านของภาคต่างๆ," ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2533. (2533 : 748-754)
- สรเทศ วรคามวิชัย. สมบัติอีสานใต้ครั้งที่ 6. มหาสารคาม : สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2537.
- เสถียร โกเศศ. วัฒนธรรมเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยมิตรการพิมพ์, 2524.
- อุคม หนูทอง. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2531.
- Ember, Carol R. and Melvin Ember. *Anthropology*. 2nd Ed. New Jersey: Prentice-Hall, 1977.

สัมภาน์

สมาน อุทัยเลียง เป็นผู้ให้สัมภาน์, พิทยวัฒน์ พันระศรี เป็นผู้สัมภาน์, ที่บ้านจิ

ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ธันวาคม 2548.

คำปิ่น อุทัยเลียง เป็นผู้ให้สัมภาน์, พิทยวัฒน์ พันระศรี เป็นผู้สัมภาน์, ที่บ้านจิ ตำบลเขวาใหญ่

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ธันวาคม 2548.

ดวงจันทร์ ฝนแสนห่า(นาสุวิงค์) เป็นผู้ให้สัมภาน์, พิทยวัฒน์ พันระศรี เป็นผู้สัมภาน์, ที่บ้านจิ

ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ธันวาคม 2548.

วิรัช ม้าแข่ง(ประทุมมิ่ง) เป็นผู้ให้สัมภาน์, พิทยวัฒน์ พันระศรี เป็นผู้สัมภาน์, ที่บ้านจิ

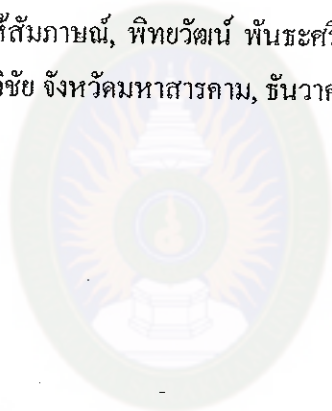
ตำบลเขวาใหญ่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ธันวาคม 2548.

สมบัติ ทองเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาน์, พิทยวัฒน์ พันระศรี เป็นผู้สัมภาน์, ที่บ้านจิ ตำบลเขวาใหญ่

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ธันวาคม 2548.

สุภาพร ทองเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาน์, พิทยวัฒน์ พันระศรี เป็นผู้สัมภาน์, ที่บ้านจิ ตำบลเขวาใหญ่

อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม, ธันวาคม 2548.

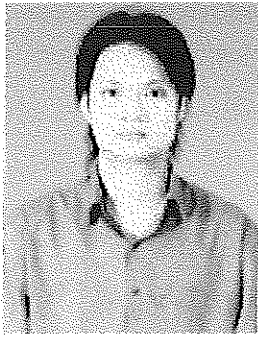

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติย่อผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายพิทขวัฒน์ พันธะศรี

ตำแหน่ง อาจารย์อัคราจ้าง โปรแกรมวิชาดนตรี
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ที่อยู่ 73/31 เสริมไทยธานี ต.ตลาด อ.เมือง
จ.มหาสารคาม โทร. 081-2636088

การศึกษา

พ.ศ. 2532 ประถมศึกษา โรงเรียนเมืองร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2538 มัธยมศึกษา โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย

พ.ศ. 2542 ระดับปริญญาตรี ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาดนตรีศึกษา
สถาบันราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2546 ระดับปริญญาโท ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลงานวิจัย การศึกษาบทเพลงของวงมโหรีอีสานหมู่บ้านเทียมแซ่ จังหวัดร้อยเอ็ด
(ปริญญาโท คป.ม มานุษยวิทยา)